

Datum
27 oktober 2000

Ons kenmerk
CW00/U91698

Onderdeel
directie Constitutionele Zaken
en Wetgeving

Inlichtingen
mr. G.J. Boon
T (070) 426 7508
F (070) 426 7634

Uw kenmerk

Blad
1 van 1

Aantal bijlagen
1

Bezoekadres
Schedeldoekshaven 200
2511 EZ Den Haag

Postadres
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

De Kiesraad
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Onderwerp
Adviesaanvraag i.v.m. wijziging Kiesbesluit

Geacht college,

Hierbij doe ik u toekomen een concept van een algemene maatregel van bestuur, houdende wijziging van het Kiesbesluit in verband met de goedkeuring en het gebruik van stemb machines voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd.

In de nota naar aanleiding van het verslag van de Tweede Kamer met betrekking tot het voorstel voor een Tijdelijke referendumwet was aangekondigd, dat in het Tijdelijk referendumbesluit een voorziening zou worden opgenomen voor het gebruik van stemb machines voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd. Bij nadere overweging lijkt het mij echter zowel uit systematisch als praktisch oogpunt beter, hiervoor een grondslag op te nemen in het Kiesbesluit. De Regeling voorwaarden en goedkeuring stemb machines 1997 zal in verband hiermee eveneens worden aangepast.

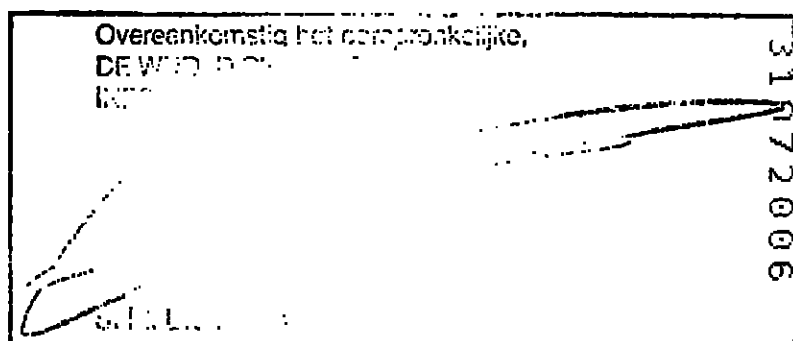
In aansluiting op deze wijziging wordt tevens de tekst van artikel J 15a van het Kiesbesluit verduidelijkt, in die voege dat - overeenkomstig de bedoeling van die bepaling en in aansluiting op artikel J 14a - de toelating van het gebruik van de stemb machine voor andere stemmingen dan verkiezingen wordt geëxpliciteerd.

Gaarne verneem ik uw eventuele commentaar op dit concept-besluit. De planning is dat de algemene maatregel van bestuur na aanvaarding van het wetsvoorstel Tijdelijke referendumwet door de Tweede Kamer voor advies wordt voorgelegd aan de Raad van State. Naar verwachting behandelt de Tweede Kamer het wetsvoorstel medio november.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES,

K.G. de Vries

Reg.

Besluit van .....
tot wijziging van het Kiesbesluit inzake het stemmen
door middel van elektronische stembalies

Wij Beatrix, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.
Op de voordracht van Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van ....., nr.
.....;

Gelet op de artikelen J 6, J 33, eerste lid, en J 34, eerste lid, van de Kieswet;

Gezien het advies van de Kiesraad van ....., nr. ....;

De Raad van State gehoord (advies van ....., nr. ....);

Gezien het nader rapport van Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van .....
....., nr. ....;

Hebben goedgevonden en verstaan:

ARTIKEL I

Het Kiesbesluit wordt als volgt gewijzigd:

A

In artikel G 1, eerste lid, wordt "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

B

In artikel H 3, eerste lid, wordt "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

C

In artikel I 1, tweede lid, wordt "ministerie van Binnenlandse Zaken" vervangen door: ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

D

Artikel J 12a komt te luiden:

Artikel J 12a

Indien zowel voor de stemming ingevolge de Kieswet als voor de andere stemming stembalies worden gebruikt, kan de burgemeester besluiten dat de stembalies tevens voor de andere stemming worden gebruikt, mits Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties ingevolge artikel J 14a goedkeuring heeft verleend voor het gebruik voor het desbetreffende aantal stemmingen tegelijk.

E

Artikel J 14 wordt gewijzigd als volgt:

1. In het eerste lid wordt "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

2. In het derde lid wordt "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

F

Artikel J 14a wordt gewijzigd als volgt:

1. Het eerste lid komt te luiden:

1. Een stembalie mag slechts voor meer dan één stemming tegelijkertijd worden gebruikt, indien Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de stembalie voor dit gebruik heeft goedgekeurd.

31072006

2. In het tweede lid wordt "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

G

In artikel J 14b, tweede lid, wordt "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

H

Artikel J 15a wordt gewijzigd als volgt:

1. In het eerste lid wordt de zinsnede "andere doeleinden dan verkiezingen" vervangen door: andere doeleinden dan stemmingen.

2. Het tweede lid komt te luiden:

2. Het eerste lid is niet van toepassing op onderdelen van de stemmachine ten aanzien waarvan Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties bij de goedkeuring van de stemmachines of naar aanleiding van een daartoe strekkende aanvraag heeft beslist dat zij voor andere doeleinden dan stemmingen gebruikt mogen worden.

ARTIKEL II

Dit besluit treedt in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip.

Lasten en bevelen dat dit besluit met de daarbij behorende toelichting in het Staatsblad zal worden geplaatst.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES.

NOTA VAN TOELICHTING

Algemeen

De onderhavige wijziging van het Kiesbesluit heeft in de eerste plaats tot doel, het gebruik van stemmachines voor meer dan twee stemmingen mogelijk te maken. In de tweede plaats wordt beoogd, de bepaling betreffende de toelaatbaarheid van het gebruik van stemmachines voor andere doeleinden dan verkiezingen die door de Kieswet worden gereguleerd, te verduidelijken. Ten slotte wordt door middel van dit besluit de aanduiding "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" in het Kiesbesluit telkens vervangen door de actuele aanduiding "Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties".

Over de onderhavige wijziging is op ..... advies uitgebracht door de Kiesraad.

Artikel I

Onderdelen D en F

Op grond van het oude artikel J 14a, eerste lid, van het Kiesbesluit mocht een stemmachine, mits door de minister van Binnenlandse Zaken voor dit gebruik goedgekeurd, slechts voor ten hoogste twee stemmingen tegelijkertijd worden gebruikt. Deze mogelijkheid werd met het oog op combinatie van stemmingen geopend bij Besluit van 9 april 1997 tot wijziging van het Kiesbesluit inzake het stemmen door middel van elektronische stemmachines (Stb. 1997, 164). In de nota van toelichting bij dat besluit werd opgemerkt, dat bij een combinatie van stemmingen in de eerste plaats valt te denken aan de combinatie van een ingevolge de Kieswet voorgeschreven stemming met een andere, door de gemeente uitgeschreven stemming (bijvoorbeeld de combinatie van een gemeenteraadsverkiezing met een deelgemeenteraadsverkiezing of een referendum. Als tweede voorbeeld werd genoemd het samenvallen van twee in de Kieswet geregelde stemmingen, zoals zich op 3 maart 1999 in een gedeelte van Noord-Brabant heeft voorgedaan (samenvallen van verkiezingen voor gemeenteraden en provinciale staten ten gevolge van een herindeling).

De afgelopen jaren zijn er stemmachines op de markt gebracht, die technisch gezien zijn voorbereid op het gebruik voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd. Deze stemmachines konden echter op grond van het oude artikel J 14a, eerste lid, van het Kiesbesluit slechts worden goedgekeurd en gebruikt voor ten hoogste twee stemmingen tegelijkertijd. In de nota naar aanleiding van het verslag van de Tweede Kamer betreffende het voorstel voor een Tijdelijke referendumwet werd gewezen op de beperkingen die de oude bepaling bevatte indien tegelijkertijd bijvoorbeeld een verkiezing op grond van de Kieswet wordt gecombineerd met meer dan één referendum, of met een referendum en een deelgemeenteraadsverkiezing. Daarom werd aangekondigd dat in het Tijdelijk referendumbesluit een aparte voorziening zou worden getroffen voor het gebruik van stemmachines voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd.¹

Nadere overweging heeft ertoe geleid dat de goedkeuring en het gebruik van stemmachines voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd om de volgende redenen beter in het Kiesbesluit dan in het Tijdelijk referendumbesluit geregeld kan worden.

De eisen die aan stemmachines worden gesteld, zijn opgenomen in het Kiesbesluit en de daarop gebaseerde Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997. Op grond van het Tijdelijk referendumbesluit worden bij het raadgevend correctief referendum slechts stemmachines gebruikt, die voor het gebruik bij verkiezingen zijn goedgekeurd en derhalve aan de eisen voldoen, die in en krachtens het Kiesbesluit zijn gesteld. Ook (de goedkeuring van) het gebruik van de stemmachine voor meer dan één stemming is geregeld in het Kiesbesluit. Vanuit systematisch oogpunt is het daarom gewenst om dit onderwerp niet (tevens) in het Tijdelijk referendumbesluit besluit te regelen.

Een meer praktische reden om het Kiesbesluit op dit punt te wijzigen, heeft te maken met het feit dat gemeenten ook naast de Tijdelijke referendumwet behoefte kunnen hebben aan de mogelijkheid om hun stemmachines voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd te mogen gebruiken, bijvoorbeeld in verband met een referendum dat op een plaatselijke referendumverordening is gebaseerd. Indien de goedkeuring van een stemmachine voor het gebruik bij meer dan twee stemmingen in het Tijdelijk referendumbesluit zou worden geregeld, zou de goedkeuring van rechtswege komen te vervallen zodra het Tijdelijk referendumbesluit expireert. Die situatie is niet gewenst.

De wijziging van het Kiesbesluit brengt met zich mee, dat ook de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 op dit punt gewijzigd zal worden.

Op basis van het gewijzigde artikel J 14a, eerste lid, van het Kiesbesluit zal de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in het goedkeuringsbesluit mede bepalen, voor hoeveel stemmingen tegelijkertijd de stemmachine is goedgekeurd. Het is in verband daarmee van belang dat de aanvrager in zijn aanvraag vermeldt, voor welk aantal stemmingen tegelijkertijd hij goedkeuring wenst.

¹ Kamerstukken II 1999/2000, 27 034, nr. 5, blz. 49.

De wijzigingen laten uiteraard de geldigheid van de bestaande goedkeuringen van stemmachines voor twee stemmingen tegelijkertijd onverlet. In verband met de wijziging van artikel J 14a is ook artikel J 12a van het Kiesbesluit gewijzigd.

Onderdeel H

Naar aanleiding van het advies van de Kiesraad betreffende het ontwerp van een algemene maatregel van bestuur ter uitvoering van de Tijdelijke referendumwet (Tijdelijk referendumbesluit) d.d. 31 augustus 2000 is gebleken dat de tekst van artikel J 15a, zoals ingevoegd in 1997² lijkt te bepalen dat een stemmachine die eenmaal voor een referendum is gebruikt, daarna niet meer bij verkiezingen waarop de Kieswet van toepassing is, mag worden ingezet. Het woord "verkiezingen" in artikel J 15a (oud) lijkt het gebruik van de stemmachine bij referenda uit te sluiten. Blijkens de nota van toelichting bij artikel J 15a (oud) is dit echter niet de bedoeling van deze bepaling geweest.³ Een andere uitleg zou bovendien de ongewenste consequentie hebben gehad, dat ook de reikwijdte van artikel J 14a van het Kiesbesluit aanzienlijk zou zijn ingeperkt. Een stemmachine die op grond van artikel J 14a (oud) van het Kiesbesluit voor twee stemmingen tegelijkertijd was goedgekeurd en vervolgens bij een gemeentelijk referendum werd ingezet, zou daarna nooit meer voor verkiezingen mogen worden gebruikt. Met de wijziging van artikel J 15a wordt de betekenis van dit artikel verduidelijkt.

Onderdelen A, B, C, E en G

Deze onderdelen betreffen uitsluitend een actualisering van de aanduiding van de desbetreffende minister, respectievelijk het desbetreffende ministerie.

Artikel II

Voor een wijziging van de bepalingen in het Kiesbesluit met betrekking tot stemmachines geldt ingevolge artikel J 34, tweede lid, van de Kieswet een voorhangprocedure van twee maanden na de datum van plaatsing in het Staatsblad. In verband hiermee wordt in artikel II bepaald dat het besluit in werking treedt op een bij koninklijk besluit te bepalen datum.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES,

² Besluit van 9 april 1997 tot wijziging van het Kiesbesluit inzake het stemmen door middel van elektronische stemmachines (Stb. 164).

³ Stb. 1994, 164, blz. 13, laatste alinea van onderdeel F.

T
KIESRAAD

Aan
de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
De heer mr. K.G. de Vries
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Min. BZK			
afdeling: <i>620</i>			
agendano: <i>62000/98821</i>			
Ingek.: 24 NOV 2000			

Bijlagen	Uw kenmerk	Ons kenmerk	Datum
-	CW2000/U91698	KR00/U98085	24 november 2000
Inlichtingen bij		Doorkiesnummer	
Mw. mr. A.G. van Dijk		070-426 8523	
Onderwerp			
Wijziging Kiesbesluit i.v.m. goedkeuring en gebruik van stemmachines voor meer dan twee stemmingen			

Zeer geachte heer De Vries,

Bij brief van 27 oktober 2000 heeft u de Kiesraad advies gevraagd over een voorstel tot wijziging van het Kiesbesluit in verband met de goedkeuring en het gebruik van stemmachines voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd. Het voorstel houdt onder meer verband met het voorstel voor de Tijdelijke referendumwet. Inwerkingtreding van de Tijdelijke referendumwet doet de kans dat er meer dan twee stemmingen tegelijkertijd worden gehouden, toenemen. Onder de huidige regelgeving kan een stemmachine voor niet meer dan twee stemmingen tegelijkertijd worden goedgekeurd en gebruikt. De Kiesraad heeft hierop reeds gewezen in zijn advies van 24 november 1999 over de Tijdelijke referendumwet.

De Kiesraad stemt in met de keuze het gebruik van de stemmachine voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd te regelen in het Kiesbesluit en met de daarvoor gegeven motivering in de nota van toelichting, en niet te kiezen voor een (tijdelijke) afwijking van het Kiesbesluit in het Tijdelijk referendumbesluit. Wel beveelt de Kiesraad aan in de nota van toelichting nadrukkelijk aan te geven dat artikel J 6 van de Kieswet, dat mede de basis biedt voor de in het Kiesbesluit voorgestelde wijzigingen, niet uitsluitend de combinatie van twee stemmingen toestaat. De tekst van artikel J 6 kan ten onrechte de suggestie wekken dat het uitsluitend mogelijk is een uit de Kieswet voortvloeiende stemming te combineren met één door de gemeenteraad uitgeschreven stemming en dus ziet op het houden van twee stemmingen tegelijkertijd. Indien dit het geval zou zijn, dan zou dit artikel uiteraard niet kunnen dienen als basis voor uitvoeringsvoorschriften ten behoeve van het houden van meer dan twee stemmingen tegelijk.

De Raad wijst erop dat ook de voorschriften met betrekking tot combinatie van stemmingen in het Kiesbesluit de suggestie kunnen wekken dat het om twee stemmingen gaat. Dit is bijvoorbeeld het geval in het te wijzigen artikel J 12a, waarin wordt gesproken over "de stemming ingevolge de Kieswet" en "de andere stemming".

Uit de aanhef van het voorstel blijkt dat de wijzigingen mede worden gebaseerd op artikel J 34 van de Kieswet. Dit betekent dat een voorhangprocedure nodig is. De Kiesraad betwijfelt of de grondslag van artikel J 34 juist is: de voorgestelde wijzigingen betreffen in

31072006

de eerste plaats voorschriften met het oog op de combinatie van stemmingen waarvoor artikel J 6 van de Kieswet de basis is en in de tweede plaats nadere regels voor de bij de stemming gebruikte *techniek* op grond van artikel J 33 van de Kieswet. Het gaat niet zozeer om nadere regels over het *stemmen* door middel van stemmachines.

In de nota van toelichting wordt opgemerkt dat het de bedoeling is, dat in het goedkeuringsbesluit wordt aangegeven voor hoeveel stemmingen tegelijk de stemmachine mag worden gebruikt. Impliciet volgt dit ook uit de voorgestelde tekst van artikel J 12a van het Kiesbesluit. De Kiesraad is hiervan geen voorstander. Het aantal stemmingen waarvoor een stemmachine, die geschikt is voor gebruik voor verscheidene stemmingen tegelijkertijd, kan worden ingezet is afhankelijk van het type stemming (bijvoorbeeld voor een verkiezing voor een vertegenwoordigend orgaan of voor een referendum). Praktisch zal het dan ook niet goed mogelijk zijn in een goedkeuringsbesluit aan te geven voor hoeveel stemmingen tegelijkertijd de stemmachine mag worden gebruikt. De Kiesraad adviseert daarom uit te gaan van goedkeuring van de stemmachine voor het gebruik van één stemming of voor het gebruik van meer dan een stemming tegelijkertijd. Gemeenten moeten vervolgens zelf beoordelen of in een concreet geval de stemmachine voor alle op dezelfde dag te houden stemmingen kan worden ingezet. Hierbij zal, afhankelijk van het type stemmachine, de omvang van het stempaneel een rol spelen. In het voorgestelde eerste lid van artikel J 14a, leest de Kiesraad overigens ook dat, anders dan blijkt de nota van toelichting is bedoeld, goedkeuring wordt gegeven voor het gebruik van één stemming of voor het gebruik van meer dan een stemming tegelijkertijd. Indien u het wenselijk acht dat de goedkeuring wordt gegeven voor een bepaald aantal stemmingen, dan dient dit in de tekst van artikel J 14a tot uitdrukking te worden gebracht. Indien de aanbeveling van de Kiesraad inzake de goedkeuring van stemmachines wordt gevolgd, moet in artikel J 12a van het Kiesbesluit "het desbetreffende aantal stemmingen tegelijk" worden vervangen door: "meer dan een stemming tegelijk".

Met de voorgestelde wijziging van artikel J 15a stemt de Kiesraad in. Uit de nota van toelichting blijkt weliswaar dat met "verkiezingen" in het huidige artikel J 15a niet uitsluitend verkiezingen in enge zin worden bedoeld - bij de totstandkoming is met name ook gedacht aan stemmingen voor plaatselijke referenda - maar het voorgestelde begrip "stemmingen" geeft deze bedoeling duidelijker weer.

Voor het overige geeft het voorstel de Kiesraad geen aanleiding tot het maken van opmerkingen.

Hoogachtend,

F.J.W.M. van Dooren, voorzitter

A.G. van Dijk, secretaris

KIESRAAD

Aan
de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
De heer mr. K.G. de Vries
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Min. BZK			
afdeling: <i>LRW</i>			
agendano: <i>LRW.00/98821</i>			
Ingek.: 24 NOV 2000			

Bijlagen	Uw kenmerk	Ons kenmerk	Datum
-	CW2000/U91698	KR00/U98085	24 november 2000
Inlichtingen bij		Doorkiesnummer	
Mw. mr. A.G. van Dijk		070-426 8523	
Onderwerp			
Wijziging Kiesbesluit i.v.m. goedkeuring en gebruik van stemmachines voor meer dan twee stemmingen			

Zeer geachte heer De Vries,

Bij brief van 27 oktober 2000 heeft u de Kiesraad advies gevraagd over een voorstel tot wijziging van het Kiesbesluit in verband met de goedkeuring en het gebruik van stemmachines voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd. Het voorstel houdt onder meer verband met het voorstel voor de Tijdelijke referendumwet. Inwerkingtreding van de Tijdelijke referendumwet doet de kans dat er meer dan twee stemmingen tegelijkertijd worden gehouden, toenemen. Onder de huidige regelgeving kan een stemmachine voor niet meer dan twee stemmingen tegelijkertijd worden goedgekeurd en gebruikt. De Kiesraad heeft hierop reeds gewezen in zijn advies van 24 november 1999 over de Tijdelijke referendumwet.

De Kiesraad stemt in met de keuze het gebruik van de stemmachine voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd te regelen in het Kiesbesluit en met de daarvoor gegeven motivering in de nota van toelichting, en niet te kiezen voor een (tijdelijke) afwijking van het Kiesbesluit in het Tijdelijk referendumbesluit. Wel beveelt de Kiesraad aan in de nota van toelichting nadrukkelijk aan te geven dat artikel J 6 van de Kieswet, dat mede de basis biedt voor de in het Kiesbesluit voorgestelde wijzigingen, niet uitsluitend de combinatie van twee stemmingen toestaat. De tekst van artikel J 6 kan ten onrechte de suggestie wekken dat het uitsluitend mogelijk is een uit de Kieswet voortvloeiende stemming te combineren met één door de gemeenteraad uitgeschreven stemming en dus ziet op het houden van twee stemmingen tegelijkertijd. Indien dit het geval zou zijn, dan zou dit artikel uiteraard niet kunnen dienen als basis voor uitvoeringsvoorschriften ten behoeve van het houden van meer dan twee stemmingen tegelijk.

De Raad wijst erop dat ook de voorschriften met betrekking tot combinatie van stemmingen in het Kiesbesluit de suggestie kunnen wekken dat het om twee stemmingen gaat. Dit is bijvoorbeeld het geval in het te wijzigen artikel J 12a, waarin wordt gesproken over "de stemming ingevolge de Kieswet" en "de andere stemming".

Uit de aanhef van het voorstel blijkt dat de wijzigingen mede worden gebaseerd op artikel J 34 van de Kieswet. Dit betekent dat een voorhangprocedure nodig is. De Kiesraad betwijfelt of de grondslag van artikel J 34 juist is: de voorgestelde wijzigingen betreffen in

31072006

de eerste plaats voorschriften met het oog op de combinatie van stemmingen waarvoor artikel J 6 van de Kieswet de basis is en in de tweede plaats nadere regels voor de bij de stemming gebruikte *techniek* op grond van artikel J 33 van de Kieswet. Het gaat niet zozeer om nadere regels over het *stemmen* door middel van stemmachines.

In de nota van toelichting wordt opgemerkt dat het de bedoeling is, dat in het goedkeuringsbesluit wordt aangegeven voor hoeveel stemmingen tegelijk de stemmachine mag worden gebruikt. Impliciet volgt dit ook uit de voorgestelde tekst van artikel J 12a van het Kiesbesluit. De Kiesraad is hiervan geen voorstander. Het aantal stemmingen waarvoor een stemmachine, die geschikt is voor gebruik voor verscheidene stemmingen tegelijkertijd, kan worden ingezet is afhankelijk van het type stemming (bijvoorbeeld voor een verkiezing voor een vertegenwoordigend orgaan of voor een referendum). Praktisch zal het dan ook niet goed mogelijk zijn in een goedkeuringsbesluit aan te geven voor hoeveel stemmingen tegelijkertijd de stemmachine mag worden gebruikt. De Kiesraad adviseert daarom uit te gaan van goedkeuring van de stemmachine voor het gebruik van één stemming of voor het gebruik van meer dan een stemming tegelijkertijd. Gemeenten moeten vervolgens zelf beoordelen of in een concreet geval de stemmachine voor alle op dezelfde dag te houden stemmingen kan worden ingezet. Hierbij zal, afhankelijk van het type stemmachine, de omvang van het stempaneel een rol spelen. In het voorgestelde eerste lid van artikel J 14a, leest de Kiesraad overigens ook dat, anders dan blijkt de nota van toelichting is bedoeld, goedkeuring wordt gegeven voor het gebruik van één stemming of voor het gebruik van meer dan een stemming tegelijkertijd. Indien u het wenselijk acht dat de goedkeuring wordt gegeven voor een bepaald aantal stemmingen, dan dient dit in de tekst van artikel J 14a tot uitdrukking te worden gebracht. Indien de aanbeveling van de Kiesraad inzake de goedkeuring van stemmachines wordt gevolgd, moet in artikel J 12a van het Kiesbesluit "het desbetreffende aantal stemmingen tegelijk" worden vervangen door: "meer dan een stemming tegelijk".

Met de voorgestelde wijziging van artikel J 15a stemt de Kiesraad in. Uit de nota van toelichting blijkt weliswaar dat met "verkiezingen" in het huidige artikel J 15a niet uitsluitend verkiezingen in enge zin worden bedoeld - bij de totstandkoming is met name ook gedacht aan stemmingen voor plaatselijke referenda - maar het voorgestelde begrip "stemmingen" geeft deze bedoeling duidelijker weer.

Voor het overige geeft het voorstel de Kiesraad geen aanleiding tot het maken van opmerkingen.

Hoogachtend,

F.J.W.M. van Dooren, voorzitter

A.G. van Dijk, secretaris

Kennisgeving op grond van artikel 8, eerste lid, van richtlijn nr. 98/34/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Gemeenschappen van 22 juni 1998 betreffende een informatieprocedure op het gebied van normen en technische voorschriften en regels betreffende de diensten van de informatiemaatschappij (PbEG L 204), zoals gewijzigd bij richtlijn nr. 98/48/EG van 20 juli 1998 (PbEG L 217).

---

1. Speciale code

2. Lidstaat
Nederland

3. Dienst die de kennisgeving verzendt
Ministerie van Financiën
Dienst Douane/CDIU, Team Beheer en registratie, Afdeling technische regelgeving
Postbus 30003
9700 RD Groningen
Tel + 31 50 523 9178
Fax + 31 50 523 9219

4. Nummer van de kennisgeving

5. Titel
Ontwerp-besluit tot wijziging van het Kiesbesluit (goedkeuring van stemmachines voor meer dan één stemming tegelijk)

6. Beoogde producten of diensten
Stemmachines voor het gebruik bij de verkiezingen van algemeen vertegenwoordigende organen.

7. Kennisgeving op grond van een ander communautair besluit
Niet van toepassing.

8. Korte inhoud

In Nederland kan bij de verkiezingen alleen met stemmachines worden gestemd die zijn goedgekeurd door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Ten behoeve van deze keuring zijn voorwaarden voor stemmachines vastgelegd in de Kieswet, het Kiesbesluit en de daarop gebaseerde Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997. Daarbij wordt een aantal functionele eisen gesteld m.b.t. de betrouwbaarheid, gebruikersvriendelijkheid en ter waarborging van het geheime karakter van de stemming. Niet wordt bepaald op welke wijze in technisch opzicht aan deze voorwaarden voldaan moet worden. Dit staat derhalve vrij aan de producenten.

Stemmachines kunnen onder de huidige regelgeving worden goedgekeurd voor het gebruik tijdens (maximaal) twee stemmingen tegelijkertijd. Met de onderhavige wijziging van het Kiesbesluit wordt beoogd, de goedkeuring van stemmachines mogelijk te maken voor het gebruik bij meer dan twee stemmingen tegelijkertijd. Van meer dan twee stemmingen tegelijkertijd kan sprake zijn, indien op één dag bijvoorbeeld gemeenteraadsverkiezingen, deelgemeenteraadsverkiezingen en een referendum worden gehouden. Artikel I, onderdeel G, van het onderhavige ontwerp-besluit (wijziging van artikel J 14a van het Kiesbesluit) bevat mogelijk een technisch voorschrift.

De regels inzake de voorwaarden en de goedkeuring van stemmachines zijn in 1997 genotificeerd (notificatienummer 97/0062/NL).

31072006

9. Beknopte motivering

Diverse typen stemmachines zijn technisch reeds voorbereid op het gebruik bij meer dan twee stemmingen tegelijkertijd. Stemmachines kunnen op grond van de huidige regelgeving echter slechts worden goedgekeurd voor het gebruik tijdens maximaal twee stemmingen tegelijkertijd. Op dit moment is een voorstel voor een Tijdelijke referendumwet aanhangig bij de Eerste Kamer. Indien dit voorstel tot wet wordt verheven en in werking treedt, is een toename te verwachten van het aantal malen dat méér dan twee stemmingen tegelijkertijd plaatsvinden. Het is gewenst dat daarbij stemmachines kunnen worden ingezet. Het onderhavige ontwerpbesluit beoogt de goedkeuring van stemmachines voor dat gebruik mogelijk te maken.

Notificatie aan het secretariaat van de Wereld Handelsorganisatie is niet nodig, aangezien de ontwerp-wijziging van het Kiesbesluit (die beoogt de toepassingsmogelijkheden van stemmachines te verruimen ten opzichte van de huidige regeling) geen significante handelsbelemmering oplevert.

10. Referentiedocumenten - basisteksten.

Het ontwerp-besluit is gebaseerd op de artikelen J 6 en J 33, eerste lid, van de Kieswet (bijlage 2). Voorts is de huidige tekst van de artikelen J 14 en J 14a bijgevoegd (bijlage 3).

11. Beroep op dringende reden

Neen.

12. Motivering van het beroep op dringende reden

Niet van toepassing.

13. Vertrouwelijkheid

Neen.

14. Fiscale of financiële maatregel

Neen.

Bijlagen

1. Ontwerp-besluit tot wijziging van het Kiesbesluit (goedkeuring van stemmachines voor meer dan één stemming tegelijk).

2. Artikelen J 6 en J 33 van de Kieswet

3. Artikelen J 14 en J 14a van het Kiesbesluit

Besluit van .....
tot wijziging van het Kiesbesluit
(goedkeuring van stemmachines
voor meer dan één stemming tegelijk)

Wij Beatrix, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau,
enz. enz. enz.
Op de voordracht van Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van
22 maart 2001, nr. CW01/61806;
Gelet op de artikelen J 6 en J 33, eerste lid, van de Kieswet;
Gezien het advies van de Kiesraad van 24 november 2000, nr. KR00/U98085;
De Raad van State gehoord (advies van ..... nr. ....);
Gezien het nader rapport van Onze Minister van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties van ..... nr. ....;

Hebben goedgevonden en verstaan:

ARTIKEL I

Het Kiesbesluit wordt als volgt gewijzigd:

A

In artikel G 1, eerste lid, wordt "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" vervangen door:
Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

B

In artikel H 3, eerste lid, wordt "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" vervangen door:
Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

C

In artikel I 1, tweede lid, wordt "ministerie van Binnenlandse Zaken" vervangen door:
ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

D

In artikel J 9 wordt "een andere stemming plaatsvindt" vervangen door: een of meer
andere stemmings plaatsvinden.

E

Artikel J 12a komt te luiden:

Artikel J 12a

Indien zowel voor de stemming ingevolge de Kieswet als voor een andere stemming
stemmachines worden gebruikt, kan de burgemeester besluiten dat de stemmachines
tevens voor de andere stemming worden gebruikt, mits Onze Minister van Binnenlandse
Zaken en Koninkrijksrelaties daarvoor ingevolge artikel J 14a goedkeuring heeft verleend.

31072006

F

Artikel J 14 wordt gewijzigd als volgt:

1. In het eerste lid wordt "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
2. In het derde lid wordt "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

G

Artikel J 14a wordt gewijzigd als volgt:

1. Het eerste lid komt te luiden:
  1. Een stemmachine mag slechts voor meer dan één stemming tegelijkertijd worden gebruikt, indien Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de stemmachine voor dit gebruik heeft goedgekeurd. Het besluit tot goedkeuring vermeldt het maximale aantal stemmen dat met de stemmachine tegelijkertijd mag worden uitgevoerd.
2. In het tweede lid wordt "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

H

In artikel J 14b, tweede lid, wordt "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

I

Artikel J 15a wordt gewijzigd als volgt:

1. In het eerste lid wordt de zinsnede "andere doeleinden dan verkiezingen" vervangen door: andere doeleinden dan stemmen.
2. Het tweede lid komt te luiden:
  2. Het eerste lid is niet van toepassing op onderdelen van de stemmachine ten aanzien waarvan Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties bij de goedkeuring van de stemmachines of naar aanleiding van een daartoe strekkende aanvraag heeft beslist dat zij voor andere doeleinden dan stemmen gebruikt mogen worden.

ARTIKEL II

Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het Staatsblad waarin het wordt geplaatst.

Lasten en bevelen dat dit besluit met de daarbij behorende toelichting in het Staatsblad zal worden geplaatst.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES,

NOTA VAN TOELICHTING

Algemeen

De onderhavige wijziging van het Kiesbesluit heeft in de eerste plaats tot doel, het gebruik van stembalies voor meer dan twee stemmingen tegelijk mogelijk te maken. In de tweede plaats wordt beoogd, de bepaling betreffende de toelaatbaarheid van het gebruik van stembalies voor andere doeleinden dan verkiezingen die door de Kieswet worden gereguleerd, te verduidelijken. Ten slotte wordt door middel van dit besluit de aanduiding "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" in het Kiesbesluit telkens vervangen door de actuele aanduiding "Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties".

Het ontwerp van de onderhavige wijziging is voorgelegd aan de Kiesraad, die bij brief van 24 november 2000, nr. KR00/U98085, advies heeft uitgebracht.

Het ontwerp-besluit is op ..... gemeld aan de Commissie van de Europese Unie (notificatienummer ..... / ..... / NL) ter voldoening aan artikel 8, eerste lid, van richtlijn nr. 98/34/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Gemeenschappen van 22 juni 1998 betreffende een informatieprocedure op het gebied van normen en technische voorschriften en regels betreffende de diensten van de informatiemaatschappij (PbEG L 204), zoals gewijzigd bij richtlijn nr. 98/48/EG van 20 juli 1998 (PbEG L 217).

Artikelsgewijs

Artikel I

Onderdelen A, B, C, F en H

Deze onderdelen betreffen uitsluitend een actualisering van de aanduiding van de desbetreffende minister, respectievelijk het desbetreffende ministerie.

Onderdeel D

Artikel J 6 van de Kieswet ziet niet uitsluitend op het samenvallen van een verkiezing op grond van de Kieswet met één andere, door de gemeenteraad uitgeschreven stemming, maar biedt tevens de mogelijkheid dat naast de stemming ingevolge de Kieswet meer dan één andere stemming plaatsvindt.¹ Daarbij kan gedacht worden aan, bij voorbeeld, de combinatie van een gemeenteraadsverkiezing, een deelgemeenteraadsverkiezing en een referendum. In de gewijzigde tekst van artikel J 9 Kiesbesluit wordt dit uitgangspunt thans duidelijker verwoord.

Onderdelen E en G

Op grond van het oude artikel J 14a, eerste lid, van het Kiesbesluit mocht een stemmachine, mits door de minister van Binnenlandse Zaken voor dit gebruik goedgekeurd, slechts voor ten hoogste twee stemmingen tegelijkertijd worden gebruikt. Deze mogelijkheid werd met het oog op combinatie van stemmingen geopend bij Besluit van 9 april 1997 tot wijziging van het Kiesbesluit inzake het stemmen door middel van elektronische stembalies (Stb. 1997, 164). In de nota van toelichting bij dat besluit werd opgemerkt, dat bij een combinatie van stemmingen in de eerste plaats valt te denken aan de combinatie van een ingevolge de Kieswet voorgeschreven stemming met een andere, door de gemeente uitgeschreven stemming (bijvoorbeeld de combinatie van een gemeenteraadsverkiezing met een deelgemeenteraadsverkiezing of een referendum. Als tweede voorbeeld werd genoemd het samenvallen van twee in de Kieswet geregelde stemmingen, zoals zich op 3 maart 1999 in een gedeelte van Noord-Brabant heeft voorgedaan (samenvallen van verkiezingen voor gemeenteraden en provinciale staten ten gevolge van een herindeling).

De afgelopen jaren zijn er stembalies op de markt gebracht, die technisch gezien zijn voorbereid op het gebruik voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd. Deze stembalies konden echter op grond van het oude artikel J 14a, eerste lid, van het Kiesbesluit slechts worden goedgekeurd en gebruikt voor ten hoogste twee stemmingen tegelijkertijd. In de nota naar aanleiding van het verslag van de Tweede Kamer betreffende het voorstel voor een Tijdelijke referendumwet werd gewezen op de beperkingen die de oude bepaling bevatte indien tegelijkertijd bijvoorbeeld een verkiezing op grond van de Kieswet wordt gecombineerd met meer dan één referendum, of met een referendum en een deelgemeenteraadsverkiezing. Daarom werd aangekondigd dat in het Tijdelijk referendumbesluit een aparte voorziening zou worden getroffen voor het gebruik van stembalies voor meer dan twee

¹ Zie onder meer kamerstukken II 1985/86, 19 629, nr. 3, blz. 2.

stemmingen tegelijkertijd.² Bij nader inzien verdient het de voorkeur de goedkeuring en het gebruik van stemmachines voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd niet in het Tijdelijk referendumbesluit, maar in het Kiesbesluit te regelen. De volgende overwegingen hebben hiertoe geleid.

De eisen die aan stemmachines worden gesteld, zijn opgenomen in het Kiesbesluit en de daarop gebaseerde Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997. Op grond van het Tijdelijk referendumbesluit worden bij het raadgevend correctief referendum slechts stemmachines gebruikt, die voor het gebruik bij verkiezingen zijn goedgekeurd en derhalve aan de eisen voldoen, die in en krachtens het Kiesbesluit zijn gesteld. Zoals de Kiesraad in zijn advies betreffende het onderhavige besluit terecht aangeeft, is het bovendien zo dat artikel J 6 van de Kieswet - dat mede de grondslag vormt voor de onderhavige wijziging van het Kiesbesluit - het houden van meer dan twee stemmingen op één dag mogelijk maakt. Vanuit systematisch oogpunt is het daarom gewenst om de goedkeuring van stemmachines en de toelating van het gebruik van stemmachines in het geval van een combinatie van meer dan één stemming als bedoeld in artikel J 6 van de Kieswet in en krachtens het Kiesbesluit te regelen.

Een meer praktische reden om een en ander niet in het Tijdelijk referendumbesluit, maar in het Kiesbesluit te regelen, heeft te maken met het feit dat gemeenten ook naast de Tijdelijke referendumwet behoefte kunnen hebben aan de mogelijkheid om hun stemmachines voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd te mogen gebruiken, bijvoorbeeld in verband met een referendum dat op een plaatselijke referendumverordening is gebaseerd. Indien de goedkeuring van een stemmachine voor het gebruik bij meer dan twee stemmingen in het Tijdelijk referendumbesluit zou worden geregeld, zou de goedkeuring van rechtswege komen te vervallen zodra het Tijdelijk referendumbesluit expireert. Die situatie is niet gewenst.

In artikel 14a (nieuw) is vastgelegd dat de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties dient te bepalen, welk aantal stemmingen ten hoogste met de desbetreffende stemmachine tegelijkertijd mag worden uitgevoerd. De Kiesraad heeft in zijn advies aangegeven van een dergelijke bepaling geen voorstander te zijn. Het aantal stemmingen waarvoor een stemmachine die geschikt is voor gebruik voor verscheidene stemmingen tegelijkertijd kan worden ingezet, is volgens de raad afhankelijk van het type stemming (bijvoorbeeld voor een verkiezing voor een vertegenwoordigend orgaan of voor een referendum). Praktisch zal het dan ook niet goed mogelijk zijn, aldus de raad, om in een goedkeuringsbesluit aan te geven voor hoeveel stemmingen tegelijkertijd de stemmachine mag worden gebruikt. De Kiesraad adviseert daarom uit te gaan van goedkeuring van de stemmachine voor het gebruik voor één stemming of voor het gebruik voor meer dan één stemming tegelijkertijd. Gemeenten moeten vervolgens zelf beoordelen of in een concreet geval de stemmachine voor alle op dezelfde dag te houden stemmingen kan worden ingezet. Hierbij zal, afhankelijk van het type stemmachine, de omvang van het stempaneel een rol spelen, aldus de Kiesraad.

Anders dan de Kiesraad ben ik van mening dat het aantal stemmingen waarvoor een stemmachine ten hoogste mag worden ingezet, bij de goedkeuring van de stemmachine dient te worden vastgesteld. Ik ben het echter eens met de Kiesraad dat de vraag of de stemmachine in het concrete geval daadwerkelijk voor alle op dezelfde dag te houden stemmingen kan worden ingezet (ook als dat aantal stemmingen het in het goedkeuringsbesluit vastgelegde maximum niet overschrijdt) door de gemeenten zelf dient te worden beoordeeld. Op grond van artikel J 12a van het Kiesbesluit geschiedt die beoordeling door de burgemeester. De burgemeester zal daarbij onder meer de door de Kiesraad genoemde aspecten dienen te betrekken.

De vastlegging van een maximum aantal stemmingen in het goedkeuringsbesluit is van belang in verband met het feit dat de (technische) capaciteit van de stemmachine begrensd is, mede gelet op de (technische) eisen die krachtens de Kieswet aan de inrichting van de stemmachine worden gesteld. Een goedkeuring voor meer dan één stemming, zonder dat daarbij een maximum is aangegeven, geeft aan de burgemeester onvoldoende inzicht of de stemmachine in staat is het in een concreet geval beoogd aantal stemmingen te verwerken. Een dergelijk risico dient in een stemprocedure niet aanwezig te zijn. De capaciteit van de diverse typen stemmachines zal zeer uiteen kunnen lopen, tot zelfs zeer theoretische (hoge) aantallen stemmingen toe. Een goedkeuring voor een onbeperkt aantal stemmingen is in de praktijk niet te geven en ook niet nodig. Bovendien is het wenselijk dat voor de betrokkenen duidelijkheid bestaat met betrekking tot het aantal stemmingen waarop de testprocedure gericht is geweest. Bij de beoordeling of de stemmachine aan de in en krachtens de Kieswet gestelde eisen voldoet, zal dan ook als uitgangspunt worden genomen het aantal stemmingen waarvoor de leverancier van de stemmachine goedkeuring verzoekt. Ook voor de keuringsinstelling, die krachtens de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 beproeft of de stemmachine aan de in en krachtens de Kieswet gestelde voorwaarden voldoet, is een dergelijke opgave van de leverancier van belang, opdat niet door *trial and error* hoeft te worden nagegaan hoeveel stemmingen met behulp van de stemmachine tegelijkertijd kunnen worden gehouden. Daarbij wordt er van uitgegaan, dat de leverancier goedkeuring zal vragen voor een aantal stemmingen dat zich redelijkerwijs in de praktijk tegelijkertijd kan voordoen, en niet per definitie voor de theoretische maximumcapaciteit van de stemmachine.

² Kamerstukken II 1999/2000, 27 034, nr. 5, blz. 49.

De wijzigingen laten uiteraard de geldigheid van de bestaande goedkeuringen van stemmachines voor gebruik bij twee stemmingen tegelijkertijd onverlet.

In verband met de wijziging van artikel J 14a is ook artikel J 12a van het Kiesbesluit gewijzigd.

De wijziging van het Kiesbesluit brengt met zich mee, dat ook Model J 33-1 en de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 op dit punt gewijzigd worden.

Onderdeel I

Naar aanleiding van het advies van de Kiesraad betreffende het ontwerp van een algemene maatregel van bestuur ter uitvoering van de Tijdelijke referendumwet (Tijdelijk referendumbesluit) d.d. 31 augustus 2000, nr. KR00/71862, is gebleken dat de tekst van artikel J 15a, zoals ingevoegd bij een wijziging van het Kiesbesluit in 1997³ lijkt te bepalen dat een stemmachine die eenmaal voor een referendum is gebruikt, daarna niet meer mag worden ingezet bij verkiezingen waarop de Kieswet van toepassing is. Het woord "verkiezingen" in artikel J 15a (oud) lijkt het gebruik van de stemmachine bij referenda uit te sluiten. Blijkens de nota van toelichting bij artikel J 15a (oud) is dit echter niet de bedoeling van deze bepaling geweest.⁴

Een andere uitleg zou bovendien de ongewenste consequentie hebben gehad, dat ook de reikwijdte van artikel J 14a van het Kiesbesluit aanzienlijk zou zijn ingeperkt. Een stemmachine die op grond van artikel J 14a (oud) van het Kiesbesluit voor twee stemmingen tegelijkertijd was goedgekeurd en vervolgens bij een gemeentelijk referendum werd ingezet, zou daarna nooit meer voor verkiezingen mogen worden gebruikt. Met de wijziging van artikel

J 15a wordt de betekenis van dit artikel verduidelijkt. De Kiesraad heeft in zijn advies betreffende het onderhavige besluit aangegeven, in te stemmen met deze wijziging en de daaraan ten grondslag liggende overwegingen.

Artikel II

Voor een wijziging van de bepalingen in het Kiesbesluit met betrekking tot het stemmen anders dan door middel van stembiljetten, die hun grondslag vinden in artikel J 34, eerste lid, van de Kieswet geldt ingevolge het tweede lid van dat artikel een voorhangprocedure van twee maanden na de datum van plaatsing in het Staatsblad. In zijn advies betreffende het onderhavige besluit geeft de Kiesraad echter aan, te betwijfelen of het onderhavige besluit mede zijn grondslag vindt in artikel 34, eerste lid, van de Kieswet. Naar de mening van de raad betreffen de wijzigingen in de eerste plaats voorschriften met het oog op de combinatie van stemmingen, waarvoor artikel J 6 van de Kieswet de basis is, en in de tweede plaats nadere regels voor de bij de stemming gebruikte *techniek* op grond van artikel J 33, eerste lid, van de Kieswet. Volgens de Kiesraad gaat het in dit besluit niet zozeer om nadere regels over het *stemmen* door middel van stemmachines. Ik deel de mening van de Kiesraad, dat de voorhangprocedure van artikel J 34, tweede lid, van de Kieswet niet van toepassing is op het onderhavige besluit. Artikel II is met het oog hierop aangepast.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES,

K.G. de Vries

³ Besluit van 9 april 1997 tot wijziging van het Kiesbesluit inzake het stemmen door middel van elektronische stemmachines (Stb. 164).

⁴ Stb. 1994, 164, blz. 13, laatste alinea van onderdeel F.

KIESWET

Artikel J 6

De gemeenteraad kan bepalen dat tegelijk met de stemming in het stemlokaal een andere, door de gemeenteraad uitgeschreven, stemming plaatsvindt. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden voorschriften gegeven met het oog op de combinatie van de stemmingen.

Artikel J 33

1. Het stemmen anders dan door middel van stembiljetten vindt alleen plaats, indien daarbij overeenkomstig bij algemene maatregel van bestuur gestelde nadere regels een door Onze Minister van Binnenlandse Zaken goedgekeurde techniek wordt gebezigd.

2. Aan een techniek als vorenbedoeld wordt alleen dan goedkeuring verleend, indien deze tenminste aan de volgende eisen voldoet:

- a. het geheime karakter van de stemming moet zijn gewaarborgd, ook indien de kiezer geen keuze wenst te maken;
  - b. de te bezigen apparatuur dient van degelijke makelij te zijn en moet door de kiezer op eenvoudige wijze en zonder gevaar voor storingen of onvolkomen werking kunnen worden bediend;
  - c. de kandidatenlijsten, het aan elke lijst toegekende nummer en de aanduiding van de politieke groepering, moeten op duidelijke wijze kunnen worden vermeld;
  - d. de kiezer moet zijn stem slechts éénmaal kunnen uitbrengen en moet de gelegenheid hebben een gemaakte vergissing te herstellen.
3. Aan de goedkeuring kunnen voorschriften worden verbonden.
4. Van de goedkeuring wordt mededeling gedaan in de *Nederlandse Staatscourant*.

KIESBESLUIT

Artikel J 14

1. Een elektronische stemmachine mag slechts bij de verkiezingen worden gebruikt, indien zij zonder enige afwijking behoort tot een door Onze Minister van Binnenlandse Zaken goedgekeurd merk en type.
2. De goedkeuring wordt verleend indien de stemmachine voldoet aan de eisen die gesteld worden in artikel J 33, tweede lid, van de Kieswet, artikel J 14b en de Ministeriële regeling, bedoeld in het vierde lid, en is voorzien van een deugdelijke gebruiksaanwijzing voor de kiezer.
3. Onze Minister van Binnenlandse Zaken is bevoegd een verleende goedkeuring in te trekken.
4. Bij ministeriële regeling worden geregeld:
  - a. de procedure met betrekking tot de goedkeuring van de stemmachines;
  - b. de nadere voorwaarden waaronder de goedkeuring van stemmachines voor gebruik bij de verkiezingen wordt verleend;
  - c. de gronden waarop een verleende goedkeuring kan worden ingetrokken;
  - d. de procedure met betrekking tot de intrekking van de goedkeuring.

Artikel J 14a

1. Een stemmachine mag slechts voor twee stemmingen tegelijk worden gebruikt, indien Onze Minister van Binnenlandse Zaken de stemmachine voor dit gebruik heeft goedgekeurd.
2. Onze Minister van Binnenlandse Zaken kan voorwaarden verbinden aan de goedkeuring.
3. Artikel J 14, derde en vierde lid, is van overeenkomstige toepassing.

Centrale Dienst voor In- en Uitvoer

CDIU

Central Licensing Office for Import and Export

Telefaxbericht

Facsimile message

Datum Date 05 april 2001

Aantal pagina's (inclusief dit voorblad)
Number of pages (including this page) 2

Aan To

Naam bedrijf Name company

Ministerie van Binnenlandse Zaken

Ter attentie van To the attention of

Gerard Boon

Afdeling Department

Dir. Constitutionele Zaken en Wetgeving

Telefoon Telephone

070-426 75 00

Telefaxnummer Facsimilenumber

070-426 76 34

Van From

Naam Name

Tineke Elzer

Afdeling Department

EU/EVA/WTO-Notificaties

Telefoon Telephone

+ 31 50 - 523 92 44

Telefaxnummer Facsimilenumber

+ 31 50 - 523 92 19

Opmerkingen Remarks

EU-notificaties 2001/0153/NL "Wijziging Kiesbesluit" van Biza
(Richtlijn 98/34/EG)Hierbij delen wij u mede dat de termijn van drie maanden, bepaald in
artikel 9, lid 1 van Richtlijn 98/34/EG, eindigt op 05-07-2001.

Met vriendelijke groet,

Kopie: hr. Boon (Biza)
mrs. Smits (EE)Kantooradres
Engelse Kamp 2Postbus 30003
9700 RD GRONINGENTelefoon 050 623 81 11
Telefax 050 526 06 98

31072006

Ministerie van Financiën - Belastingdienst - Douane / CDIU
De Heer IJ.G. van der Heiden

Bericht 003

Mededeling van de Commissie - SG(2001) D/50792
Richtlijn 98/34/EG
Kennisgeving: 2001/153/NL

Ontwerp voor een technisch voorschrift

(MSG: 200100792.NL)

1. MSG 003 IND 2001 0153 NL NL 05-07-2001 04-04-2001 COM STANDSTILL
05-07-2001

De tekst van het ontwerp voor een technisch voorschrift waarop deze kennisgeving
betrekking heeft, is door de Commissie ontvangen op 04-04-2001. De in artikel 9,
lid 1, van Richtlijn 98/34/EG vastgelegde termijn van drie maanden eindigt
derhalve op 05-07-2001. De tekst zal zo spoedig mogelijk worden medegedeeld.

)
David O'Sullivan
Secretaris-Generaal
Europese Commissie

)
31072006

Telefaxbericht

Facsimile message

Date 02 april 2001

Number of pages (including this page) 3

To

Name company Ministerie van Binnenlandse Zaken Gerard Boon

To the attention of

Department Dir. Constitutionele Zaken en Wetgeving 070-4267508

Telephone

Facsimile number 070-4267634

From

Name Hennie Boekema

Department EEG/EVA/WTO-Notificaties

Telephone +31 50 52 39275

Facsimile number +31 50 52 39 219

Remarks

Notificatie (Richtlijn 98/34)

Hierbij doen wij u toekomen een kopie van MSC 001 met vermelding van het door de Europese Commissie toegekend notificatienummer 2001/0153/NL.

Met vriendelijke groet,

kopie aan: dhr. Boon/dhr. Reimer (Min. BIZa) mw. Smits (EE)

Kantooradres Engelse Kamp 2

Postbus 30003 9700 RD GRONINGEN

Telephone 050 523 91 11 Telefax 050 526 06 98

MSI 10000 4282

31072006

Richtlijn 98/34/EG

Notifikation - Notifizierung - Πρωτοκοίηση - Notification - Notificación -
 Notifikation - Notifica - Kennisgeving - Notificação - Ilmoitus - Anmälan ;
 2001/153/NL.

Fristerne indledes ikke - Kein Fristbeginn - Κοπία έναρξη προθεσμιας - Does not
 open the delays - No abre el plazo - N'ouvre pas de délais - Non fa decorrere la
 mora - Geen termijnbegin - Nao inicia o prazo - Määräaika ei ala tästä - Inleder
 ingen frist.

(MSG: 200100758.NL)

1. MSG 001 IND 2001 0153 NL NL 29-03-2001 NL NOTIF

2. Nederland

3a. Ministerie van Financiën
 Belastingdienst/Douane centrale dienst voor in- en uitvoer
 Afdeling T.R.

3b. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

4. 2001/153/NL - IOO

5. Ontwerp-besluit tot wijziging van het Kiesbesluit (goedkeuring van
 stemmachines voor meer dan één stemming tegelijk)

6. Stemmachines voor het gebruik bij de verkiezingen van algemeen
 vertegenwoordigende organen.

7. -

8. In Nederland kan bij de verkiezingen alleen met stemmachines worden
 gestemd die zijn goedgekeurd door de minister van Binnenlandse Zaken en
 Koninkrijksrelaties. Ten behoeve van deze keuzing zijn voorwaarden voor
 stemmachines vastgelegd in de Kieswet, het Kiesbesluit en de daarop gebaseerde
 Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997. Daarbij wordt een aantal
 functionele eisen gesteld m.b.t. de betrouwbaarheid, gebruikersvriendelijkheid
 en ter waarborging van het geheime karakter van de stemming. Niet wordt bepaald
 op welke wijze in technisch opzicht aan deze voorwaarden voldaan moet worden.
 Dit staat derhalve vrij aan de producenten.

Stemmachines kunnen onder de huidige regelgeving worden goedgekeurd
 voor het gebruik tijdens (maximaal) twee stemmingen tegelijkertijd. Met de
 onderhavige wijziging van het Kiesbesluit wordt beoogd, de goedkeuring van
 stemmachines mogelijk te maken voor het gebruik bij meer dan twee stemmingen
 tegelijkertijd. Van meer dan twee stemmingen tegelijkertijd kan sprake zijn,
 indien op één dag bijvoorbeeld gemeenteraadsverkiezingen,
 deelgemeenteraadsverkiezingen en een referendum worden gehouden.

Artikel I, onderdeel G, van het onderhavige ontwerp-besluit
 (wijziging van artikel J 14a van het Kiesbesluit) bevat mogelijk een technisch
 voorschrift.

De regels inzake de voorwaarden en de goedkeuring van stemmachines
 zijn in 1997 genotificeerd (notificatienummer 97/0062/NL).

9. Diverse typen stemmachines zijn technisch reeds voorbereid op het gebruik
 bij meer dan twee stemmingen tegelijkertijd. Stemmachines kunnen op grond van de
 huidige regelgeving echter slechts worden goedgekeurd voor het gebruik tijdens
 maximaal twee stemmingen tegelijkertijd. Op dit moment is een voorstel voor een
 Tijdelijke referendumwet aanhangig bij de Eerste Kamer. Indien dit voorstel tot

31 07 2006

wet wordt verheven en in werking treedt, is een toename te verwachten van het aantal malen dat méér dan twee stemmingen tegelijkertijd plaatsvinden. Het is gewenst dat daarbij stemmachines kunnen worden ingezet. Het onderhavige ontwerpbesluit beoogt de goedkeuring van stemmachines voor dat gebruik mogelijk te maken.

Notificatie aan het secretariaat van de Wereld Handelsorganisatie is niet nodig, aangezien de ontwerp-wijziging van het Kiesbesluit (die beoogt de toepassingsmogelijkheden van stemmachines te verruimen ten opzichte van de huidige regeling) geen significante handelsbelemmering oplevert.

10. Het ontwerp-besluit is gebaseerd op de artikelen J 6 en J 33, eerste lid, van de Kieswet (bijlage 2). Voorts is de huidige tekst van de artikelen J 14 en J 14a bijgevoegd (bijlage 3).

11. Neen

12. -

13. Neen

14. Neen

David O'Sullivan
Secretaris-Generaal
Europese Commissie

31072006

AFSCHRIFT

WIJ ^B BEATRIX, BIJ DE GRATIE GODS,
 KONINGIN DER NEDERLANDEN,
 PRINSES VAN ORANJE-NASSAU,
 ENZ. ENZ. ENZ.

BINNENLANDSE ZAKEN
 EN KONINKRIJKSRELATIES
 INGEKOMEN
 13 SEP 2001
 Afdeling: C2W
 Agenda: CW2001/86396
 RAPPEL NA

Besluit van 10 september 2001, nr. 01.001864
 tot wijziging van het Kiesbesluit (goedkeuring van stemmachines voor meer dan één stemming tegelijk)

Op de voordracht van Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 5 april 2001, nr. CW01/61806;
 Gelet op de artikelen J 6 en J 33, eerste lid, van de Kieswet;
 Gezien het advies van de Kiesraad van 24 november 2000, nr. KR00/U98085;
 De Raad van State gehoord (advies van 10 mei 2001, nr. W04.01.0178/1);
 Gezien het nader rapport van Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 3 september 2001, nr. CW01/83076;

Hebben goedgevonden en verstaan:

ARTIKEL I

Het Kiesbesluit wordt als volgt gewijzigd:

A

In artikel G 1, eerste lid, wordt "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

B

In artikel H 3, eerste lid, wordt "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

C

In artikel I 1, tweede lid, wordt "ministerie van Binnenlandse Zaken" vervangen door: ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

D

In artikel J 9 wordt "een andere stemming plaatsvindt" vervangen door: een of meer andere stemmen plaatsvinden.

E

Artikel J 10 wordt als volgt gewijzigd:

1. De aanhef van het eerste lid komt te luiden:

1. Voor zover de stemgerechtigden voor de stemming ingevolge de Kieswet en de andere stemming, onderscheidenlijk stemmen, dezelfde zijn, kan de burgemeester besluiten dat tevens voor een of meer andere stemmen gelden:.

2. In het tweede lid, onder b, wordt na "de andere stemming" telkens ingevoegd: , onderscheidenlijk stemmen,.

31072006

F

In artikel J 11 wordt na "de andere stemming" ingevoegd: , onderscheidenlijk stemmingsen,.

G

Artikel J 12 wordt als volgt gewijzigd:

1. In de aanhef wordt "de andere stemming" vervangen door: een of meer andere stemmingsen.
2. In onderdeel b wordt na "de andere stemming" ingevoegd: , onderscheidenlijk stemmingsen,.
3. In onderdeel d wordt na "de andere stemming" ingevoegd: , onderscheidenlijk stemmingsen,.

H

Artikel J 12a komt te luiden:

Artikel J 12a

Indien zowel voor de stemming ingevolge de Kieswet als voor een of meer andere stemmingsen stemmachines worden gebruikt, kan de burgemeester besluiten dat de stemmachines tevens voor een of meer van deze andere stemmingsen worden gebruikt, mits Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties daarvoor ingevolge artikel J 14a goedkeuring heeft verleend.

I

Artikel J 14 wordt gewijzigd als volgt:

1. In het eerste lid wordt "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
2. In het derde lid wordt "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

J

Artikel J 14a wordt gewijzigd als volgt:

1. Het eerste lid komt te luiden:
  1. Een stemmachine mag slechts voor meer dan één stemming tegelijkertijd worden gebruikt, indien Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de stemmachine voor dit gebruik heeft goedgekeurd. Het besluit tot goedkeuring vermeldt het maximale aantal stemmingsen dat met de stemmachine tegelijkertijd mag worden uitgevoerd.
2. In het tweede lid wordt "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

K

In artikel J 14b, tweede lid, wordt "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

L

Artikel J 15a wordt gewijzigd als volgt:

1. In het eerste lid wordt de zinsnede "andere doeleinden dan verkiezingen" vervangen door: andere doeleinden dan stemmingsen.

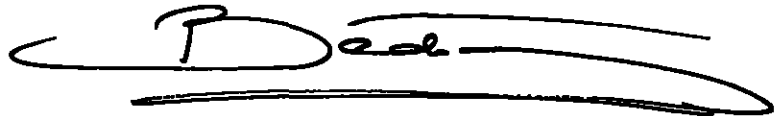
2. Het tweede lid komt te luiden:
2. Het eerste lid is niet van toepassing op onderdelen van de stemmachine ten aanzien waarvan Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties bij de goedkeuring van de stemmachine of naar aanleiding van een daartoe strekkende aanvraag heeft beslist dat zij voor andere doeleinden dan stemmingen gebruikt mogen worden.

ARTIKEL II

Dit besluit treedt in werking met ingang van 1 januari 2002.

Lasten en bevelen dat dit besluit met de daarbij behorende toelichting in het Staatsblad zal worden geplaatst.

's-Gravenhage, 10 september 2001

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES,

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
DE DIRECTEUR
INFORMATIEVOORZIENING

J. A. Breremers

NOTA VAN TOELICHTING

Algemeen

De onderhavige wijziging van het Kiesbesluit heeft in de eerste plaats tot doel, het gebruik van stemmachines voor meer dan twee stemmingen tegelijk mogelijk te maken. In de tweede plaats wordt beoogd, de bepaling betreffende de toelaatbaarheid van het gebruik van stemmachines voor andere doeleinden dan verkiezingen die door de Kieswet worden gereguleerd, te verduidelijken. Ten slotte wordt door middel van dit besluit de aanduiding "Onze Minister van Binnenlandse Zaken" in het Kiesbesluit telkens vervangen door de actuele aanduiding "Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties".

Het ontwerp van de onderhavige wijziging is voorgelegd aan de Kiesraad, die bij brief van 24 november 2000, nr. KR00/U98085, advies heeft uitgebracht.

Het ontwerp-besluit is op 29 maart 2001 gemeld aan de Commissie van de Europese Unie (notificatienummer 2001/0153/NL) ter voldoening aan artikel 8, eerste lid, van richtlijn nr. 98/34/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Gemeenschappen van 22 juni 1998 betreffende een informatieprocedure op het gebied van normen en technische voorschriften en regels betreffende de diensten van de informatiemaatschappij (PbEG L 204), zoals gewijzigd bij richtlijn nr. 98/48/EG van 20 juli 1998 (PbEG L 217).

Artikelsgewijs

Artikel I

Onderdelen A, B, C, I, J, onder 2, K en L, onder 2

Deze onderdelen betreffen uitsluitend een actualisering van de aanduiding van de desbetreffende minister, respectievelijk het desbetreffende ministerie.

Onderdelen D, E, F en G

Artikel J 6 van de Kieswet ziet niet uitsluitend op het samenvallen van een verkiezing op grond van de Kieswet met één andere, door de gemeenteraad uitgeschreven stemming, maar biedt tevens de mogelijkheid dat naast de stemming ingevolge de Kieswet meer dan één andere stemming plaatsvindt.¹ Daarbij kan gedacht worden aan, bij voorbeeld, de combinatie van een gemeenteraadsverkiezing, een deelgemeenteraadsverkiezing en een referendum. In de gewijzigde tekst van artikel J 9 Kiesbesluit wordt dit uitgangspunt thans duidelijker verwoord. In verband hiermee is ook de tekst van de artikelen J 10, J 11 en J 12 aangepast.

Onderdelen H en J, onder 1

Op grond van het oude artikel J 14a, eerste lid, van het Kiesbesluit mocht een stemmachine, mits door de minister van Binnenlandse Zaken voor dit gebruik goedgekeurd, slechts voor ten hoogste twee stemmingen tegelijkertijd worden gebruikt. Deze mogelijkheid werd met het oog op combinatie van stemmingen geopend bij Besluit van 9 april 1997 tot wijziging van het Kiesbesluit inzake het stemmen door middel van elektronische stemmachines (Stb. 1997, 164). In de nota van toelichting bij dat besluit werd opgemerkt, dat bij een combinatie van stemmingen in de eerste plaats valt te denken aan de combinatie van een ingevolge de Kieswet voorgeschreven stemming met een andere, door de gemeente uitgeschreven stemming (bijvoorbeeld de combinatie van een gemeenteraadsverkiezing met een deelgemeenteraadsverkiezing of een referendum. Als tweede voorbeeld werd genoemd het samenvallen van twee in de Kieswet geregelde stemmingen, zoals zich op 3 maart 1999 in een gedeelte van Noord-Brabant heeft voorgedaan (samenvallen van verkiezingen voor gemeenteraden en provinciale staten ten gevolge van een herindeling).

De afgelopen jaren zijn er stemmachines op de markt gebracht, die technisch gezien zijn voorbereid op het gebruik voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd. Deze stemmachines konden echter op grond van het oude artikel J 14a, eerste lid, van het Kiesbesluit slechts worden goedgekeurd en gebruikt voor ten hoogste twee stemmingen tegelijkertijd. In de nota naar aanleiding van het verslag van de Tweede Kamer

¹ Zie onder meer kamerstukken II 1985/86, 19 629, nr. 3, blz. 2.

betreffende het voorstel voor een Tijdelijke referendumwet werd gewezen op de beperkingen die de oude bepaling bevatte indien tegelijkertijd bijvoorbeeld een verkiezing op grond van de Kieswet wordt gecombineerd met meer dan één referendum, of met een referendum en een deelgemeenteraadsverkiezing. Daarom werd aangekondigd dat in het Tijdelijk referendumbesluit een aparte voorziening zou worden getroffen voor het gebruik van stemmachines voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd.² Bij nader inzien verdient het de voorkeur de goedkeuring en het gebruik van stemmachines voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd niet in het Tijdelijk referendumbesluit, maar in het Kiesbesluit te regelen. De volgende overwegingen hebben hiertoe geleid.

De eisen die aan stemmachines worden gesteld, zijn opgenomen in het Kiesbesluit en de daarop gebaseerde Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997. Op grond van het Tijdelijk referendumbesluit worden bij het raadgevend correctief referendum slechts stemmachines gebruikt, die voor het gebruik bij verkiezingen zijn goedgekeurd en derhalve aan de eisen voldoen, die in en krachtens het Kiesbesluit zijn gesteld. Zoals de Kiesraad in zijn advies betreffende het onderhavige besluit terecht aangeeft, is het bovendien zo dat artikel J 6 van de Kieswet - dat mede de grondslag vormt voor de onderhavige wijziging van het Kiesbesluit - het houden van meer dan twee stemmingen op één dag mogelijk maakt. Vanuit systematisch oogpunt is het daarom gewenst om de goedkeuring van stemmachines en de toelating van het gebruik van stemmachines in het geval van een combinatie van meer dan één stemming als bedoeld in artikel J 6 van de Kieswet in en krachtens het Kiesbesluit te regelen.

Een meer praktische reden om een en ander niet in het Tijdelijk referendumbesluit, maar in het Kiesbesluit te regelen, heeft te maken met het feit dat gemeenten ook naast de Tijdelijke referendumwet behoefte kunnen hebben aan de mogelijkheid om hun stemmachines voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd te mogen gebruiken, bijvoorbeeld in verband met een referendum dat op een plaatselijke referendumverordening is gebaseerd. Indien de goedkeuring van een stemmachine voor het gebruik bij meer dan twee stemmingen in het Tijdelijk referendumbesluit zou worden geregeld, zou de goedkeuring van rechtswege komen te vervallen zodra het Tijdelijk referendumbesluit expireert. Die situatie is niet gewenst.

In artikel 14a (nieuw) is vastgelegd dat de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties dient te bepalen, welk aantal stemmingen ten hoogste met de desbetreffende stemmachine tegelijkertijd mag worden uitgevoerd. De Kiesraad heeft in zijn advies aangegeven van een dergelijke bepaling geen voorstander te zijn. Het aantal stemmingen waarvoor een stemmachine die geschikt is voor gebruik voor verscheidene stemmingen tegelijkertijd kan worden ingezet, is volgens de raad afhankelijk van het type stemming (bijvoorbeeld voor een verkiezing voor een vertegenwoordigend orgaan of voor een referendum). Praktisch zal het dan ook niet goed mogelijk zijn, aldus de raad, om in een goedkeuringsbesluit aan te geven voor hoeveel stemmingen tegelijkertijd de stemmachine mag worden gebruikt. De Kiesraad adviseert daarom uit te gaan van goedkeuring van de stemmachine voor het gebruik voor één stemming of voor het gebruik voor meer dan een stemming tegelijkertijd. Gemeenten moeten vervolgens zelf beoordelen of in een concreet geval de stemmachine voor alle op dezelfde dag te houden stemmingen kan worden ingezet. Hierbij zal, afhankelijk van het type stemmachine, de omvang van het stempaneel een rol spelen, aldus de Kiesraad.

Anders dan de Kiesraad ben ik van mening dat het aantal stemmingen waarvoor een stemmachine ten hoogste mag worden ingezet, bij de goedkeuring van de stemmachine dient te worden vastgesteld. Ik ben het echter eens met de Kiesraad dat de vraag of de stemmachine in het concrete geval daadwerkelijk voor alle op dezelfde dag te houden stemmingen kan worden ingezet (ook als dat aantal stemmingen het in het goedkeuringsbesluit vastgelegde maximum niet overschrijdt) door de gemeenten zelf dient te worden beoordeeld. Op grond van artikel J 12a van het Kiesbesluit geschiedt die beoordeling door de burgemeester. De burgemeester zal daarbij onder meer de door de Kiesraad genoemde aspecten dienen te betrekken.

De vastlegging van een maximum aantal stemmingen in het goedkeuringsbesluit is van belang in verband met het feit dat de (technische) capaciteit van de stemmachine begrensd is, mede gelet op de (technische) eisen die krachtens de Kieswet aan de inrichting van de stemmachine worden gesteld. Een goedkeuring voor meer dan één stemming, zonder dat daarbij een maximum is aangegeven, geeft aan de burgemeester onvoldoende inzicht of de stemmachine in staat is het in een concreet geval beoogd aantal stemmingen te verwerken. Een dergelijk risico dient in een stemprocedure niet aanwezig te zijn. De capaciteit van de diverse typen stemmachines zal zeer uiteen kunnen lopen, tot zelfs zeer theoretische (hoge) aantallen stemmingen toe. Een goedkeuring voor een onbeperkt aantal stemmingen is in de praktijk niet te geven en ook niet nodig. Bovendien is het wenselijk dat voor de betrokkenen duidelijkheid bestaat met betrekking tot het aantal stemmingen waarop de testprocedure gericht is geweest. Bij de beoordeling of de stemmachine aan de in en krachtens de Kieswet gestelde eisen voldoet, zal dan ook als uitgangspunt worden genomen

² Kamerstukken II 1999/2000, 27 034, nr. 5, blz. 49.

het aantal stemmingsen waarvoor de leverancier van de stemmachine goedkeuring verzoekt. Ook voor de keuringsinstelling, die krachtens de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 beproeft of de stemmachine aan de in en krachtens de Kieswet gestelde voorwaarden voldoet, is een dergelijke opgave van de leverancier van belang, opdat niet door *trial and error* behoeft te worden nagegaan hoeveel stemmingsen met behulp van de stemmachine tegelijkertijd kunnen worden gehouden. Daarbij wordt er van uitgegaan, dat de leverancier goedkeuring zal vragen voor een aantal stemmingsen dat zich redelijkerwijs in de praktijk tegelijkertijd kan voordoen, en niet per definitie voor de theoretische maximumcapaciteit van de stemmachine.

De wijzigingen laten uiteraard de geldigheid van de bestaande goedkeuringen van stemmachines voor gebruik bij twee stemmingsen tegelijkertijd onverlet.

In verband met de wijziging van artikel J 14a is ook artikel J 12a van het Kiesbesluit gewijzigd.

De wijziging van het Kiesbesluit brengt met zich mee, dat ook Model J 33-1 en de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 op dit punt gewijzigd worden.

Onderdeel L, onder 1

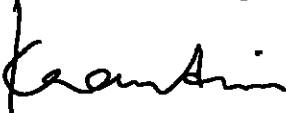
Naar aanleiding van het advies van de Kiesraad betreffende het ontwerp van een algemene maatregel van bestuur ter uitvoering van de Tijdelijke referendumwet (Tijdelijk referendumbesluit) d.d. 31 augustus 2000, nr. KR00/71862, is gebleken dat de tekst van artikel J 15a, zoals ingevoegd bij een wijziging van het Kiesbesluit in 1997³ lijkt te bepalen dat een stemmachine die eenmaal voor een referendum is gebruikt, daarna niet meer mag worden ingezet bij verkiezingsen waarop de Kieswet van toepassing is. Het woord "verkiezingsen" in artikel J 15a (oud) lijkt het gebruik van de stemmachine bij referenda uit te sluiten. Blijkens de nota van toelichting bij artikel J 15a (oud) is dit echter niet de bedoeling van deze bepaling geweest.⁴ Een andere uitleg zou bovendien de ongewenste consequentie hebben gehad, dat ook de reikwijdte van artikel J 14a van het Kiesbesluit aanzienlijk zou zijn ingeperkt. Een stemmachine die op grond van artikel J 14a (oud) van het Kiesbesluit voor twee stemmingsen tegelijkertijd was goedgekeurd en vervolgens bij een gemeentelijk referendum werd ingezet, zou daarna nooit meer voor verkiezingsen mogen worden gebruikt. Met de wijziging van artikel

J 15a wordt de betekenis van dit artikel verduidelijkt. De Kiesraad heeft in zijn advies betreffende het onderhavige besluit aangegeven, in te stemmen met deze wijziging en de daaraan ten grondslag liggende overwegingsen.

Artikel II

Voor een wijziging van de bepalingen in het Kiesbesluit met betrekking tot het stemmen anders dan door middel van stembiljetten, die hun grondslag vinden in artikel J 34, eerste lid, van de Kieswet geldt ingevolge het tweede lid van dat artikel een voorhangprocedure van twee maanden na de datum van plaatsing in het Staatsblad. In zijn advies betreffende het onderhavige besluit geeft de Kiesraad echter aan, te betwijfelen of het onderhavige besluit mede zijn grondslag vindt in artikel J 34, eerste lid, van de Kieswet. Naar de mening van de raad betreffen de wijzigingsen in de eerste plaats voorschriften met het oog op de combinatie van stemmingsen, waarvoor artikel J 6 van de Kieswet de basis is, en in de tweede plaats nadere regels voor de bij de stemming gebruikte *techniek* op grond van artikel J 33, eerste lid, van de Kieswet. Volgens de Kiesraad gaat het in dit besluit niet zozeer om nadere regels over het *stemmen* door middel van stemmachines. Ik deel de mening van de Kiesraad, dat de voorhangprocedure van artikel J 34, tweede lid, van de Kieswet niet van toepassing is op het onderhavige besluit. Artikel II is met het oog hierop aangepast.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES,

K.G. de Vries

³ Besluit van 9 april 1997 tot wijziging van het Kiesbesluit inzake het stemmen door middel van elektronische stemmachines (Stb. 164).

⁴ Stb. 1994, 164, blz. 13, laatste alinea van onderdeel F.

Nedap-Groenendaal
Postbus 105
7140 AC Groenlo

Onderwerp
goedkeuring stembalies voor meer dan twee
stemmingen tegelijk

Zoals u reeds bij verschillende gelegenheden mondeling is medegedeeld, werd een wijziging van het Kiesbesluit voorbereid teneinde goedkeuring van stembalies voor meer dan twee stemmen tegelijk mogelijk te maken. In verband hiermee meld ik u thans het volgende.

Op grond van het oude artikel J 14a, eerste lid, van het Kiesbesluit mocht een stembalie, mits door de minister van Binnenlandse Zaken voor dit gebruik goedgekeurd, slechts voor ten hoogste twee stemmen tegelijkertijd worden gebruikt. De afgelopen jaren zijn er stembalies op de markt gebracht, die technisch gezien zijn voorbereid op het gebruik voor meer dan twee stemmen tegelijkertijd. Mede met het oog op de invoering van de Tijdelijke referendumwet is het Kiesbesluit met ingang van 1 januari 2002 zodanig gewijzigd, dat stembalies ook kunnen worden goedgekeurd voor het gebruik bij meer dan twee stemmen tegelijk (Staatsblad 2001, nr. 423). Ook de Regeling voorwaarden en goedkeuring stembalies 1997 en het model J 33-1 zijn in verband hiermee aangepast (beide gepubliceerd in Staatscourant 2001, nr. 246).

Tevens is de tekst van artikel 15a van het Kiesbesluit verduidelijkt. Het woord "verkiezingen" in artikel J 15a (oud) van het Kiesbesluit leek het gebruik van de stembalie bij referenda uit te sluiten. Blijkens de nota van toelichting bij artikel J 15a (oud) is dit echter niet de bedoeling van deze bepaling geweest. Een andere uitleg zou bovendien de ongewenste consequentie hebben gehad, dat ook de reikwijdte van artikel J 14a van het Kiesbesluit aanzienlijk zou zijn ingeperkt. Een stembalie die op grond van artikel J 14a (oud) van het Kiesbesluit voor twee stemmen tegelijkertijd was goedgekeurd en vervolgens bij een gemeentelijk referendum werd ingezet, zou daarna nooit meer voor verkiezingen mogen worden gebruikt. Met de wijziging van artikel J 15a van het Kiesbesluit is de betekenis van dit artikel verduidelijkt.

In het gewijzigde artikel 14a van het Kiesbesluit is vastgelegd dat de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties dient te bepalen, welk aantal

Datum
15 januari 2002

Ons kenmerk
CW2002/52075

Onderdeel
directie Constitutionele
Zaken en Wetgeving

Inlichtingen
mr. G.J. Boon
T (070) 426 7508
F (070) 426 7634

Uw kenmerk

Blad
1 van 3

Aantal bijlagen
3

Bezoekadres
Schedeldoekshaven 200
2511 EZ Den Haag

Postadres
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

31072006

Datum
15 januari 2002

Ons kenmerk
CW2002/52075

Blad
2 van 3

stemmingen ten hoogste met de desbetreffende stemmachine tegelijkertijd mag worden uitgevoerd. Bij de beoordeling of de stemmachine aan de in en krachtens de Kieswet gestelde eisen voldoet, zal als uitgangspunt worden genomen het aantal stemmingen waarvoor de leverancier van de stemmachine goedkeuring verzoekt. Ook voor de keuringsinstelling, die krachtens de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 beproeft of de stemmachine aan de in en krachtens de Kieswet gestelde voorwaarden voldoet, is een dergelijke opgave van de leverancier van belang, opdat niet door *trial and error* behoeft te worden nagegaan hoeveel stemmingen met behulp van de stemmachine tegelijkertijd kunnen worden gehouden. Daarbij wordt er van uitgegaan, dat de leverancier goedkeuring zal vragen voor een aantal stemmingen dat zich redelijkerwijs in de praktijk tegelijkertijd kan voordoen, en niet per definitie voor de theoretische maximumcapaciteit van de stemmachine.

Gemeenten moeten vervolgens zelf beoordelen of in een concreet geval de stemmachine voor alle op dezelfde dag te houden stemmingen kan worden ingezet. Of de stemmachine in het concrete geval daadwerkelijk voor alle op dezelfde dag te houden stemmingen kan worden ingezet, ook als dat aantal stemmingen het in het goedkeuringsbesluit vastgelegde maximum niet overschrijdt, is op grond van artikel 12a van het Kiesbesluit ter beoordeling aan de burgemeester. De burgemeester zal bij die beoordeling onder meer, afhankelijk van het type stemmachine, de omvang van het stempaneel dienen te betrekken. Indien nodig kan de burgemeester er voor kiezen, voor een of meer stemmingen een afzonderlijke stemmachine in te zetten, dan wel de stemmachine in te richten voor de wijze van stemmen bedoeld in artikel 14b, tweede lid, van het Kiesbesluit (gefaseerd stemmen).

Onderdeel 4 van model J 33-1 is zodanig gewijzigd, dat het tevens van toepassing is op de situatie dat de stemmachine voor méér dan twee stemmingen tegelijk wordt ingezet. Overeenkomstig het gewijzigde model is thans zowel een horizontale als een verticale scheiding toegestaan tussen de blokken, waarin de verschillende stemmingen op het stempaneel worden weergegeven. Teneinde de overzichtelijkheid van het geheel voor de kiezer te waarborgen, dienen de blokken ieder afzonderlijk de vorm van een rechthoekige vierhoek te hebben en bevat het model voorschriften over het gebruik van randen en steunkleuren.

De wijzigingen laten uiteraard de geldigheid van de bestaande goedkeuringen van stemmachines voor twee stemmingen tegelijkertijd onverlet.

Datum
15 januari 2002

Ons kenmerk
CW2002/52075

Blad
3 van 3

Bijgevoegd vindt u de desbetreffende besluiten tot wijziging van het Kiesbesluit,
de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 en model J 33-1.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES,
Voor deze,
DE DIRECTEUR CONSTITUTIONELE ZAKEN EN WETGEVING,

mr. dr. J.A. Peters

TNO/EIB
Postbus 5013
2600 GA Delft

Datum
15 januari 2002

Ons kenmerk
CW2002/52075

Onderdeel
directie Constitutionele
Zaken en Wetgeving

Inlichtingen
mr. G.J. Boon
T (070) 426 7508
F (070) 426 7634

Uw kenmerk

Blad
1 van 3

Aantal bijlagen
3

Bezoekadres
Schedeldoekshaven 200
2511 EZ Den Haag

Postadres
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Onderwerp
goedkeuring stembalies voor meer dan twee
stemmingen tegelijk

Zoals u reeds bij verschillende gelegenheden mondeling is medegedeeld, werd een wijziging van het Kiesbesluit voorbereid teneinde goedkeuring van stembalies voor meer dan twee stemmen tegelijk mogelijk te maken. In verband hiermee meld ik u thans het volgende.

Op grond van het oude artikel J 14a, eerste lid, van het Kiesbesluit mocht een stemmachine, mits door de minister van Binnenlandse Zaken voor dit gebruik goedgekeurd, slechts voor ten hoogste twee stemmen tegelijkertijd worden gebruikt. De afgelopen jaren zijn er stembalies op de markt gebracht, die technisch gezien zijn voorbereid op het gebruik voor meer dan twee stemmen tegelijkertijd. Mede met het oog op de invoering van de Tijdelijke referendumwet is het Kiesbesluit met ingang van 1 januari 2002 zodanig gewijzigd, dat stembalies ook kunnen worden goedgekeurd voor het gebruik bij meer dan twee stemmen tegelijk (Staatsblad 2001, nr. 423). Ook de Regeling voorwaarden en goedkeuring stembalies 1997 en het model J 33-1 zijn in verband hiermee aangepast (beide gepubliceerd in Staatscourant 2001, nr. 246).

Tevens is de tekst van artikel 15a van het Kiesbesluit verduidelijkt. Het woord "verkiezingen" in artikel J 15a (oud) van het Kiesbesluit leek het gebruik van de stemmachine bij referenda uit te sluiten. Blijkens de nota van toelichting bij artikel J 15a (oud) is dit echter niet de bedoeling van deze bepaling geweest. Een andere uitleg zou bovendien de ongewenste consequentie hebben gehad, dat ook de reikwijdte van artikel J 14a van het Kiesbesluit aanzienlijk zou zijn ingeperkt. Een stemmachine die op grond van artikel J 14a (oud) van het Kiesbesluit voor twee stemmen tegelijkertijd was goedgekeurd en vervolgens bij een gemeentelijk referendum werd ingezet, zou daarna nooit meer voor verkiezingen mogen worden gebruikt. Met de wijziging van artikel J 15a van het Kiesbesluit is de betekenis van dit artikel verduidelijkt.

In het gewijzigde artikel 14a van het Kiesbesluit is vastgelegd dat de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties dient te bepalen, welk aantal

31072006

Datum
15 januari 2002

Ons kenmerk
CW2002/52075

Blad
2 van 3

stemmingen ten hoogste met de desbetreffende stemmachine tegelijkertijd mag worden uitgevoerd. Bij de beoordeling of de stemmachine aan de in en krachtens de Kieswet gestelde eisen voldoet, zal als uitgangspunt worden genomen het aantal stemmingen waarvoor de leverancier van de stemmachine goedkeuring verzoekt. Ook voor de keuringsinstelling, die krachtens de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 beproeft of de stemmachine aan de in en krachtens de Kieswet gestelde voorwaarden voldoet, is een dergelijke opgave van de leverancier van belang, opdat niet door *trial and error* behoeft te worden nagegaan hoeveel stemmingen met behulp van de stemmachine tegelijkertijd kunnen worden gehouden. Daarbij wordt er van uitgegaan, dat de leverancier goedkeuring zal vragen voor een aantal stemmingen dat zich redelijkerwijs in de praktijk tegelijkertijd kan voordoen, en niet per definitie voor de theoretische maximumcapaciteit van de stemmachine.

Gemeenten moeten vervolgens zelf beoordelen of in een concreet geval de stemmachine voor alle op dezelfde dag te houden stemmingen kan worden ingezet. Of de stemmachine in het concrete geval daadwerkelijk voor alle op dezelfde dag te houden stemmingen kan worden ingezet, ook als dat aantal stemmingen het in het goedkeuringsbesluit vastgelegde maximum niet overschrijdt, is op grond van artikel 12a van het Kiesbesluit ter beoordeling aan de burgemeester. De burgemeester zal bij die beoordeling onder meer, afhankelijk van het type stemmachine, de omvang van het stempaneel dienen te betrekken. Indien nodig kan de burgemeester er voor kiezen, voor een of meer stemmingen een afzonderlijke stemmachine in te zetten, dan wel de stemmachine in te richten voor de wijze van stemmen bedoeld in artikel 14b, tweede lid, van het Kiesbesluit (gefaseerd stemmen).

Onderdeel 4 van model J 33-1 is zodanig gewijzigd, dat het tevens van toepassing is op de situatie dat de stemmachine voor méér dan twee stemmingen tegelijk wordt ingezet. Overeenkomstig het gewijzigde model is thans zowel een horizontale als een verticale scheiding toegestaan tussen de blokken, waarin de verschillende stemmingen op het stempaneel worden weergegeven. Teneinde de overzichtelijkheid van het geheel voor de kiezer te waarborgen, dienen de blokken ieder afzonderlijk de vorm van een rechthoekige vierhoek te hebben en bevat het model voorschriften over het gebruik van randen en steunkleuren.

De wijzigingen laten uiteraard de geldigheid van de bestaande goedkeuringen van stemmachines voor twee stemmingen tegelijkertijd onverlet.

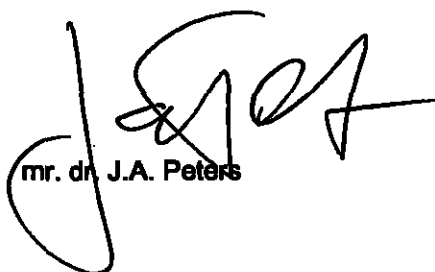
Datum
15 januari 2002

Ons kenmerk
CW2002/52075

Blad
3 van 3

Bijgevoegd vindt u de desbetreffende besluiten tot wijziging van het Kiesbesluit,
de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 en model J 33-1.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES,
Voor deze,
DE DIRECTEUR CONSTITUTIONELE ZAKEN EN WETGEVING,

mr. dr. J.A. Peters

Sdu Uitgevers bv
Postbus 20025
2500 EA Den Haag

Datum
15 januari 2002

Ons kenmerk
CW2002/52075

Onderdeel
directie Constitutionele
Zaken en Wetgeving

Inlichtingen
mr. G.J. Boon
T (070) 426 7508
F (070) 426 7634

Uw kenmerk

Onderwerp
goedkeuring stemmachines voor meer dan twee
stemmingen tegelijk

Blad
1 van 3

Aantal bijlagen
3

Bezoekadres
Schedeldoekshaven 200
2511 EZ Den Haag

Postadres
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Zoals u reeds bij verschillende gelegenheden mondeling is medegedeeld, werd een wijziging van het Kiesbesluit voorbereid teneinde goedkeuring van stemmachines voor meer dan twee stemmingen tegelijk mogelijk te maken. In verband hiermee meld ik u thans het volgende.

Op grond van het oude artikel J 14a, eerste lid, van het Kiesbesluit mocht een stemmachine, mits door de minister van Binnenlandse Zaken voor dit gebruik goedgekeurd, slechts voor ten hoogste twee stemmingen tegelijkertijd worden gebruikt. De afgelopen jaren zijn er stemmachines op de markt gebracht, die technisch gezien zijn voorbereid op het gebruik voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd. Mede met het oog op de invoering van de Tijdelijke referendumwet is het Kiesbesluit met ingang van 1 januari 2002 zodanig gewijzigd, dat stemmachines ook kunnen worden goedgekeurd voor het gebruik bij meer dan twee stemmingen tegelijk (Staatsblad 2001, nr. 423). Ook de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 en het model J 33-1 zijn in verband hiermee aangepast (beide gepubliceerd in Staatscourant 2001, nr. 246).

Tevens is de tekst van artikel 15a van het Kiesbesluit verduidelijkt. Het woord "verkiezingen" in artikel J 15a (oud) van het Kiesbesluit leek het gebruik van de stemmachine bij referenda uit te sluiten. Blijkens de nota van toelichting bij artikel J 15a (oud) is dit echter niet de bedoeling van deze bepaling geweest. Een andere uitleg zou bovendien de ongewenste consequentie hebben gehad, dat ook de reikwijdte van artikel J 14a van het Kiesbesluit aanzienlijk zou zijn ingeperkt. Een stemmachine die op grond van artikel J 14a (oud) van het Kiesbesluit voor twee stemmingen tegelijkertijd was goedgekeurd en vervolgens bij een gemeentelijk referendum werd ingezet, zou daarna nooit meer voor verkiezingen mogen worden gebruikt. Met de wijziging van artikel J 15a van het Kiesbesluit is de betekenis van dit artikel verduidelijkt.

In het gewijzigde artikel 14a van het Kiesbesluit is vastgelegd dat de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties dient te bepalen, welk aantal

31072006

Datum
15 januari 2002

Ops kenmerk
CW2002/52075

Blad
2 van 3

stemmingen ten hoogste met de desbetreffende stemmachine tegelijkertijd mag worden uitgevoerd. Bij de beoordeling of de stemmachine aan de in en krachtens de Kieswet gestelde eisen voldoet, zal als uitgangspunt worden genomen het aantal stemmingen waarvoor de leverancier van de stemmachine goedkeuring verzoekt. Ook voor de keuringsinstelling, die krachtens de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 beproeft of de stemmachine aan de in en krachtens de Kieswet gestelde voorwaarden voldoet, is een dergelijke opgave van de leverancier van belang, opdat niet door *trial and error* behoeft te worden nagegaan hoeveel stemmingen met behulp van de stemmachine tegelijkertijd kunnen worden gehouden. Daarbij wordt er van uitgegaan, dat de leverancier goedkeuring zal vragen voor een aantal stemmingen dat zich redelijkerwijs in de praktijk tegelijkertijd kan voordoen, en niet per definitie voor de theoretische maximumcapaciteit van de stemmachine.

Gemeenten moeten vervolgens zelf beoordelen of in een concreet geval de stemmachine voor alle op dezelfde dag te houden stemmingen kan worden ingezet. Of de stemmachine in het concrete geval daadwerkelijk voor alle op dezelfde dag te houden stemmingen kan worden ingezet, ook als dat aantal stemmingen het in het goedkeuringsbesluit vastgelegde maximum niet overschrijdt, is op grond van artikel 12a van het Kiesbesluit ter beoordeling aan de burgemeester. De burgemeester zal bij die beoordeling onder meer, afhankelijk van het type stemmachine, de omvang van het stempaneel dienen te betrekken. Indien nodig kan de burgemeester er voor kiezen, voor een of meer stemmingen een afzonderlijke stemmachine in te zetten, dan wel de stemmachine in te richten voor de wijze van stemmen bedoeld in artikel 14b, tweede lid, van het Kiesbesluit (gefaseerd stemmen).

Onderdeel 4 van model J 33-1 is zodanig gewijzigd, dat het tevens van toepassing is op de situatie dat de stemmachine voor méér dan twee stemmingen tegelijk wordt ingezet. Overeenkomstig het gewijzigde model is thans zowel een horizontale als een verticale scheiding toegestaan tussen de blokken, waarin de verschillende stemmingen op het stempaneel worden weergegeven. Teneinde de overzichtelijkheid van het geheel voor de kiezer te waarborgen, dienen de blokken ieder afzonderlijk de vorm van een rechthoekige vierhoek te hebben en bevat het model voorschriften over het gebruik van randen en steunkleuren.

De wijzigingen laten uiteraard de geldigheid van de bestaande goedkeuringen van stemmachines voor twee stemmingen tegelijkertijd onverlet.

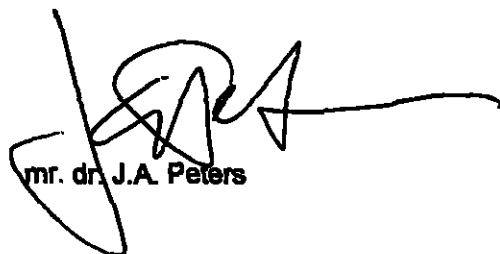
Datum
15 januari 2002

Ons kenmerk
CW2002/52075

Blad
3 van 3

Bijgevoegd vindt u de desbetreffende besluiten tot wijziging van het Kiesbesluit,
de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 en model J 33-1.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES,
Voor deze,
DE DIRECTEUR CONSTITUTIONELE ZAKEN EN WETGEVING,

mr. dr. J.A. Peters

31072006

423

Besluit van 10 september 2001 tot wijziging van het Kiesbesluit (goedkeuring van stemmachines voor meer dan één stemming tegelijk)

Wij Beatrix, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Op de voordracht van Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 5 april 2001, nr. CW01/81806;

Gelet op de artikelen J 6 en J 33, eerste lid, van de Kieswet; Gezien het advies van de Kiesraad van 24 november 2000, nr. KR00/U98085;

De Raad van State gehoord (advies van 10 mei 2001, nr. W04.01.0178/I); Gezien het nader rapport van Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 3 september 2001, nr. CW01/83076;

Hebben goedgevonden en verstaan:

ARTIKEL I

Het Kiesbesluit¹ wordt als volgt gewijzigd:

A

In artikel G 1, eerste lid, wordt «Onze Minister van Binnenlandse Zaken» vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

B

In artikel H 3, eerste lid, wordt «Onze Minister van Binnenlandse Zaken» vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

C

In artikel I 1, tweede lid, wordt «ministerie van Binnenlandse Zaken» vervangen door: ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

D

In artikel J 9 wordt «een andere stemming plaatsvindt» vervangen door: een of meer andere stemmingen plaatsvinden.

E

Artikel J 10 wordt als volgt gewijzigd:

1. De aanhef van het eerste lid komt te luiden:

1. Voor zover de stemgerechtigden voor de stemming ingevolge de Kieswet en de andere stemming, onderscheidenlijk stemmingen, dezelfde zijn, kan de burgemeester besluiten dat tevens voor een of meer andere stemmingen gelden:.

2. In het tweede lid, onder b, wordt na «de andere stemming» telkens ingevoegd: , onderscheidenlijk stemmingen,.

F

In artikel J 11 wordt na «de andere stemming» ingevoegd: , onderscheidenlijk stemmingen,.

G

Artikel J 12 wordt als volgt gewijzigd:

1. In de aanhef wordt «de andere stemming» vervangen door: een of meer andere stemmingen.

2. In onderdeel b wordt na «de andere stemming» ingevoegd: , onderscheidenlijk stemmingen,.

3. In onderdeel d wordt na «de andere stemming» ingevoegd: , onderscheidenlijk stemmingen,.

H

Artikel J 12a komt te luiden:

Artikel J 12a

Indien zowel voor de stemming ingevolge de Kieswet als voor een of meer andere stemmingen stemmachines worden gebruikt, kan de burgemeester besluiten dat de stemmachines tevens voor een of meer van deze andere stemmingen worden gebruikt, mits Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties daarvoor ingevolge artikel J 14a goedkeuring heeft verleend.

I

Artikel J 14 wordt gewijzigd als volgt:

1. In het eerste lid wordt «Onze Minister van Binnenlandse Zaken» vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

2. In het derde lid wordt «Onze Minister van Binnenlandse Zaken» vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

J

Artikel J 14a wordt gewijzigd als volgt:

1. Het eerste lid komt te luiden:

1. Een stemmachine mag slechts voor meer dan één stemming tegelijkertijd worden gebruikt, indien Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de stemmachine voor dit gebruik heeft goedgekeurd. Het besluit tot goedkeuring vermeldt het maximale aantal stemmen dat met de stemmachine tegelijkertijd mag worden uitgevoerd.

2. In het tweede lid wordt «Onze Minister van Binnenlandse Zaken» vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

K

In artikel J 14b, tweede lid, wordt «Onze Minister van Binnenlandse Zaken» vervangen door: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

L

Artikel J 15a wordt gewijzigd als volgt:

1. In het eerste lid wordt de zinsnede «andere doeleinden dan verkiezingen» vervangen door: andere doeleinden dan stemmen.

2. Het tweede lid komt te luiden:

2. Het eerste lid is niet van toepassing op onderdelen van de stemmachine ten aanzien waarvan Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties bij de goedkeuring van de stemmachine of naar aanleiding van een daartoe strekkende aanvraag heeft beslist dat zij voor andere doeleinden dan stemmen gebruikt mogen worden.

¹ Stb. 1989, 471, laatstelijk gewijzigd bij besluit van 6 februari 1999, Stb. 70.

Het advies van de Raad van State wordt niet openbaar gemaakt, omdat het uitsluitend opmerkingen van redactionele aard bevat (artikel 25a, vierde lid, onderdeel b, van de Wet op de Raad van State).

ARTIKEL II

Dit besluit treedt in werking met ingang van 1 januari 2002.

Lasten en bevelen dat dit besluit met de daarbij behorende toelichting in het Staatsblad zal worden geplaatst.

's-Gravenhage, 10 september 2001

Beatrix

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
K. G. de Vries

Uitgegeven de tweede oktober 2001

De Minister van Justitie,
A. H. Korthals

NOTA VAN TOELICHTING

Algemeen

De onderhavige wijziging van het Kiesbesluit heeft in de eerste plaats tot doel, het gebruik van stemmachines voor meer dan twee stemmingen tegelijk mogelijk te maken. In de tweede plaats wordt beoogd, de bepaling betreffende de toelaatbaarheid van het gebruik van stemmachines voor andere doeleinden dan verkiezingen die door de Kieswet worden gereguleerd, te verduidelijken. Ten slotte wordt door middel van dit besluit de aanduiding «Onze Minister van Binnenlandse Zaken» in het Kiesbesluit telkens vervangen door de actuele aanduiding «Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties».

Het ontwerp van de onderhavige wijziging is voorgelegd aan de Kiesraad, die bij brief van 24 november 2000, nr. KR00/U98085, advies heeft uitgebracht.

Het ontwerp-besluit is op 29 maart 2001 gemeld aan de Commissie van de Europese Unie (notificatienummer 2001/0153/NL) ter voldoening aan artikel 8, eerste lid, van richtlijn nr. 98/34/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Gemeenschappen van 22 juni 1998 betreffende een informatieprocedure op het gebied van normen en technische voorschriften en regels betreffende de diensten van de informatiemaatschappij (PbEG L 204), zoals gewijzigd bij richtlijn nr. 98/48/EG van 20 juli 1998 (PbEG L 217).

Artikelsgewijs

Artikel I

Onderdelen A, B, C, I, J, onder 2, K en L, onder 2

Deze onderdelen betreffen uitsluitend een actualisering van de aanduiding van de desbetreffende minister, respectievelijk het desbetreffende ministerie.

Onderdelen D, E, F en G

Artikel J 6 van de Kieswet ziet niet uitsluitend op het samenvallen van een verkiezing op grond van de Kieswet met één andere, door de gemeenteraad uitgeschreven stemming, maar biedt tevens de mogelijkheid dat naast de stemming ingevolge de Kieswet meer dan één andere stemming plaatsvindt.¹ Daarbij kan gedacht worden aan, bij voorbeeld, de combinatie van een gemeenteraadsverkiezing, een deelgemeenteraadsverkiezing en een referendum. In de gewijzigde tekst van artikel J 9 Kiesbesluit wordt dit uitgangspunt thans duidelijker verwoord. In verband hiermee is ook de tekst van de artikelen J 10, J 11 en J 12 aangepast.

Onderdelen H en J, onder 1

Op grond van het oude artikel J 14a, eerste lid, van het Kiesbesluit mocht een stemmachine, mits door de minister van Binnenlandse Zaken voor dit gebruik goedgekeurd, slechts voor ten hoogste twee stemmingen tegelijkertijd worden gebruikt. Deze mogelijkheid werd met het oog op combinatie van stemmingen geopend bij Besluit van 9 april 1997 tot wijziging van het Kiesbesluit inzake het stemmen door middel van elektronische stemmachines (Stb. 1997, 164). In de nota van toelichting bij dat besluit werd opgemerkt, dat bij een combinatie van stemmingen in de eerste plaats valt te denken aan de combinatie van een ingevolge de

¹ Zie onder meer kamerstukken II 1985/86, 19 629, nr. 3, blz. 2.

Kieswet voorgeschreven stemming met een andere, door de gemeente uitgeschreven stemming (bijvoorbeeld de combinatie van een gemeenteraadsverkiezing met een deelgemeenteraadsverkiezing of een referendum). Als tweede voorbeeld werd genoemd het samenvallen van twee in de Kieswet geregelde stemmingen, zoals zich op 3 maart 1999 in een gedeelte van Noord-Brabant heeft voorgedaan (samenvallen van verkiezingen voor gemeenteraden en provinciale staten ten gevolge van een herindeling).

De afgelopen jaren zijn er stemmachines op de markt gebracht, die technisch gezien zijn voorbereid op het gebruik voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd. Deze stemmachines konden echter op grond van het oude artikel J 14a, eerste lid, van het Kiesbesluit slechts worden goedgekeurd en gebruikt voor ten hoogste twee stemmingen tegelijkertijd. In de nota naar aanleiding van het verslag van de Tweede Kamer betreffende het voorstel voor een Tijdelijke referendumwet werd gewezen op de beperkingen die de oude bepaling bevatte indien tegelijkertijd bijvoorbeeld een verkiezing op grond van de Kieswet wordt gecombineerd met meer dan één referendum, of met een referendum en een deelgemeenteraadsverkiezing. Daarom werd aangekondigd dat in het Tijdelijk referendumbesluit een aparte voorziening zou worden getroffen voor het gebruik van stemmachines voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd.¹ Bij nader inzien verdient het de voorkeur de goedkeuring en het gebruik van stemmachines voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd niet in het Tijdelijk referendumbesluit, maar in het Kiesbesluit te regelen. De volgende overwegingen hebben hiertoe geleid.

De eisen die aan stemmachines worden gesteld, zijn opgenomen in het Kiesbesluit en de daarop gebaseerde Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997. Op grond van het Tijdelijk referendumbesluit worden bij het raadgevend correctief referendum slechts stemmachines gebruikt, die voor het gebruik bij verkiezingen zijn goedgekeurd en derhalve aan de eisen voldoen, die in en krachtens het Kiesbesluit zijn gesteld. Zoals de Kiesraad in zijn advies betreffende het onderhavige besluit terecht aangeeft, is het bovendien zo dat artikel J 6 van de Kieswet – dat mede de grondslag vormt voor de onderhavige wijziging van het Kiesbesluit – het houden van meer dan twee stemmingen op één dag mogelijk maakt. Vanuit systematisch oogpunt is het daarom gewenst om de goedkeuring van stemmachines en de toelating van het gebruik van stemmachines in het geval van een combinatie van meer dan één stemming als bedoeld in artikel J 6 van de Kieswet in en krachtens het Kiesbesluit te regelen.

Een meer praktische reden om een en ander niet in het Tijdelijk referendumbesluit, maar in het Kiesbesluit te regelen, heeft te maken met het feit dat gemeenten ook naast de Tijdelijke referendumwet behoefte kunnen hebben aan de mogelijkheid om hun stemmachines voor meer dan twee stemmingen tegelijkertijd te mogen gebruiken, bijvoorbeeld in verband met een referendum dat op een plaatselijke referendumverordening is gebaseerd. Indien de goedkeuring van een stemmachine voor het gebruik bij meer dan twee stemmingen in het Tijdelijk referendumbesluit zou worden geregeld, zou de goedkeuring van rechtswege komen te vervallen zodra het Tijdelijk referendumbesluit expireert. Die situatie is niet gewenst.

In artikel J 14a (nieuw) is vastgelegd dat de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties dient te bepalen, welk aantal stemmingen ten hoogste met de desbetreffende stemmachine tegelijkertijd mag worden uitgevoerd. De Kiesraad heeft in zijn advies aangegeven van een dergelijke bepaling geen voorstander te zijn. Het aantal stemmingen waarvoor een stemmachine die geschikt is voor gebruik voor verscheidene stemmingen tegelijkertijd kan worden ingezet, is volgens de raad afhankelijk van het type stemming (bijvoorbeeld voor een verkiezing

¹ Kamerstukken II 1999/2000, 27 034, nr. 5, blz. 49.

voor een vertegenwoordigend orgaan of voor een referendum). Praktisch zal het dan ook niet goed mogelijk zijn, aldus de raad, om in een goedkeuringsbesluit aan te geven voor hoeveel stemmingen tegelijkertijd de stemmachine mag worden gebruikt. De Kiesraad adviseert daarom uit te gaan van goedkeuring van de stemmachine voor het gebruik voor één stemming of voor het gebruik voor meer dan één stemming tegelijkertijd. Gemeenten moeten vervolgens zelf beoordelen of in een concreet geval de stemmachine voor alle op dezelfde dag te houden stemmingen kan worden ingezet. Hierbij zal, afhankelijk van het type stemmachine, de omvang van het stempaneel een rol spelen, aldus de Kiesraad.

Anders dan de Kiesraad ben ik van mening dat het aantal stemmingen waarvoor een stemmachine ten hoogste mag worden ingezet, bij de goedkeuring van de stemmachine dient te worden vastgesteld. Ik ben het echter eens met de Kiesraad dat de vraag of de stemmachine in het concrete geval daadwerkelijk voor alle op dezelfde dag te houden stemmingen kan worden ingezet (ook als dat aantal stemmingen het in het goedkeuringsbesluit vastgelegde maximum niet overschrijdt) door de gemeenten zelf dient te worden beoordeeld. Op grond van artikel J 12a van het Kiesbesluit geschiedt die beoordeling door de burgemeester. De burgemeester zal daarbij onder meer de door de Kiesraad genoemde aspecten dienen te betrekken.

De vastlegging van een maximum aantal stemmingen in het goedkeuringsbesluit is van belang in verband met het feit dat de (technische) capaciteit van de stemmachine begrensd is, mede gelet op de (technische) eisen die krachtens de Kieswet aan de inrichting van de stemmachine worden gesteld. Een goedkeuring voor meer dan één stemming, zonder dat daarbij een maximum is aangegeven, geeft aan de burgemeester onvoldoende inzicht of de stemmachine in staat is het in een concreet geval beoogd aantal stemmingen te verwerken. Een dergelijk risico dient in een stemprocedure niet aanwezig te zijn. De capaciteit van de diverse typen stemmachines zal zeer uiteen kunnen lopen, tot zelfs zeer theoretische (hoge) aantallen stemmingen toe. Een goedkeuring voor een onbeperkt aantal stemmingen is in de praktijk niet te geven en ook niet nodig. Bovendien is het wenselijk dat voor de betrokkenen duidelijkheid bestaat met betrekking tot het aantal stemmingen waarop de testprocedure gericht is geweest. Bij de beoordeling of de stemmachine aan de in en krachtens de Kieswet gestelde eisen voldoet, zal dan ook als uitgangspunt worden genomen het aantal stemmingen waarvoor de leverancier van de stemmachine goedkeuring verzoekt. Ook voor de keuringsinstelling, die krachtens de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 beproeft of de stemmachine aan de in en krachtens de Kieswet gestelde voorwaarden voldoet, is een dergelijke opgave van de leverancier van belang, opdat niet door *trial and error* behoeft te worden nagegaan hoeveel stemmingen met behulp van de stemmachine tegelijkertijd kunnen worden gehouden. Daarbij wordt er van uitgegaan, dat de leverancier goedkeuring zal vragen voor een aantal stemmingen dat zich redelijkerwijs in de praktijk tegelijkertijd kan voordoen, en niet per definitie voor de theoretische maximumcapaciteit van de stemmachine.

De wijzigingen laten uiteraard de geldigheid van de bestaande goedkeuringen van stemmachines voor gebruik bij twee stemmingen tegelijkertijd onverlet.

In verband met de wijziging van artikel J 14a is ook artikel J 12a van het Kiesbesluit gewijzigd.

De wijziging van het Kiesbesluit brengt met zich mee, dat ook Model J 33-1 en de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 op dit punt gewijzigd worden.

Onderdeel L, onder 1

Naar aanleiding van het advies van de Kiesraad betreffende het ontwerp van een algemene maatregel van bestuur ter uitvoering van de Tijdelijke referendumwet (Tijdelijk referendumbesluit) d.d. 31 augustus 2000, nr. KR00/71862, is gebleken dat de tekst van artikel J 15a, zoals ingevoegd bij een wijziging van het Kiesbesluit in 1997¹ lijkt te bepalen dat een stemmachine die eenmaal voor een referendum is gebruikt, daarna niet meer mag worden ingezet bij verkiezingen waarop de Kieswet van toepassing is. Het woord «verkiezingen» in artikel J 15a (oud) lijkt het gebruik van de stemmachine bij referenda uit te sluiten. Blijkens de nota van toelichting bij artikel J 15a (oud) is dit echter niet de bedoeling van deze bepaling geweest.² Een andere uitleg zou bovendien de ongewenste consequentie hebben gehad, dat ook de reikwijdte van artikel J 14a van het Kiesbesluit aanzienlijk zou zijn ingeperkt. Een stemmachine die op grond van artikel J 14a (oud) van het Kiesbesluit voor twee stemmingen tegelijkertijd was goedgekeurd en vervolgens bij een gemeentelijk referendum werd ingezet, zou daarna nooit meer voor verkiezingen mogen worden gebruikt. Met de wijziging van artikel J 15a wordt de betekenis van dit artikel verduidelijkt. De Kiesraad heeft in zijn advies betreffende het onderhavige besluit aangegeven, in te stemmen met deze wijziging en de daaraan ten grondslag liggende overwegingen.

Artikel II

Voor een wijziging van de bepalingen in het Kiesbesluit met betrekking tot het stemmen anders dan door middel van stembiljetten, die hun grondslag vinden in artikel J 34, eerste lid, van de Kieswet geldt ingevolge het tweede lid van dat artikel een voorhangprocedure van twee maanden na de datum van plaatsing in het Staatsblad. In zijn advies betreffende het onderhavige besluit geeft de Kiesraad echter aan, te betwijfelen of het onderhavige besluit mede zijn grondslag vindt in artikel J 34, eerste lid, van de Kieswet. Naar de mening van de raad betreffen de wijzigingen in de eerste plaats voorschriften met het oog op de combinatie van stemmingen, waarvoor artikel J 6 van de Kieswet de basis is, en in de tweede plaats nadere regels voor de bij de stemming gebruikte *techniek* op grond van artikel J 33, eerste lid, van de Kieswet. Volgens de Kiesraad gaat het in dit besluit niet zozeer om nadere regels over het *stemmen* door middel van stemmachines. Ik deel de mening van de Kiesraad, dat de voorhangprocedure van artikel J 34, tweede lid, van de Kieswet niet van toepassing is op het onderhavige besluit. Artikel II is met het oog hierop aangepast.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
K. G. de Vries

¹ Besluit van 9 april 1997 tot wijziging van het Kiesbesluit inzake het stemmen door middel van elektronische stemmachines (Stb. 164).

² Stb. 1994, 164, blz. 13, laatste alinea van onderdeel F.

Wijziging Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997

7 december 2001/CW01/98548
Directie Constitutionele Zaken en
Wetgeving

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
Gelet op de artikelen J 14, vierde lid, en artikel J 14a, derde lid, van het Kiesbesluit;

Besluit:

Artikel I

De Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997¹ wordt als volgt gewijzigd:

A

Artikel 1 wordt als volgt gewijzigd:

1. Onderdeel a komt te luiden:

a. de Minister: de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties;

2. In onderdeel c wordt de zinsnede 'voor het gebruik voor twee stemmen tegelijk' vervangen door: voor het gebruik voor meer dan één stemming tegelijk.

B

Artikel 9 komt te luiden:

De artikelen 3 tot en met 8 zijn van overeenkomstige toepassing ten aanzien van de goedkeuring van het gebruik van een stemmachine voor meer dan één stemming tegelijk, met dien verstande dat uit de aanvraag, alsmede uit de verklaring van de keuringsinstelling, die door de aanvrager wordt overgelegd, in dat geval tevens blijkt op welk aantal stemmen de aanvraag, onderscheidenlijk de verklaring, betrekking heeft.

C

Onderdeel 13 van de bijlage komt te luiden:

13. Voorwaarden voor het gebruik van stemmachines voor meer dan één stemming tegelijk

13. De stemmachine mag voor meer dan één stemming tegelijk worden gebruikt indien de stemmachine zodanig

is ingericht dat wordt voldaan aan de volgende eisen:

- de kandidatenlijsten en de uitgebrachte stemmen worden door afzonderlijke beheerseenheden verwerkt;
- de opslag van de kandidatenlijsten en de stemmen worden per stemming in afzonderlijke geheugenblokken uitgevoerd;
- de stemmachine kan voor de kiezer voor de afzonderlijke stemmen worden vrijgegeven;
- de kandidatenlijsten kunnen duidelijk van elkaar afgescheiden op de stemmachine vermeld worden;
- de volgorde in de stemmen is voor alle kiezers gelijk;
- uit de vastgelegde stemmen kan niet worden achterhaald, welke combinatie van stemmen een kiezer heeft gemaakt;
- bij de bevestiging door de kiezer van een stem, geeft de stemmachine duidelijk aan voor welke stemming de stem wordt uitgebracht.

Artikel II

Deze regeling treedt in werking op het tijdstip waarop het Besluit van 10 september 2001 tot wijziging van het Kiesbesluit (goedkeuring van stemmachines voor meer dan één stemming tegelijk) (Stb. 423) in werking treedt.

Deze regeling zal met de toelichting in de Staatscourant worden geplaatst.

's-Gravenhage, 7 december 2001.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
K.G. de Vries.

Toelichting

De onderhavige wijziging van de Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 vloeit voort uit een wijziging van het Kiesbesluit, die het mogelijk maakt dat stemmachines worden goedgekeurd voor het gebruik bij meer dan twee stemmen tegelijkertijd. Op grond van het oude artikel J 14a, eerste lid, van het Kiesbesluit mocht een stemmachine,

mits door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties voor dit gebruik goedgekeurd, slechts voor ten hoogste twee stemmen tegelijkertijd worden gebruikt. In de nota naar aanleiding van het verslag van de Tweede Kamer betreffende het voorstel voor een Tijdelijke referendumwet werd gewezen op de beperkingen die de oude bepaling bevatte indien tegelijkertijd bijvoorbeeld een verkiezing op grond van de Kieswet wordt gecombineerd met meer dan één referendum, of met een referendum en een deelgemeenteraadsverkiezing. Daarom werd aangekondigd dat een voorziening zou worden getroffen voor het gebruik van stemmachines voor meer dan twee stemmen tegelijkertijd.² Deze voorziening is opgenomen in het Besluit van 10 september 2001 tot wijziging van het Kiesbesluit (goedkeuring van stemmachines voor meer dan één stemming tegelijk) (Stb. 423). Zoals ook in de nota van toelichting bij het genoemde besluit tot wijziging van het Kiesbesluit is aangegeven, zal de capaciteit van de diverse typen stemmachines zeer uiteen kunnen lopen, tot zelfs zeer theoretische (hoge) aantallen stemmen toe. Een goedkeuring voor een onbeperkt aantal stemmen is in de praktijk niet te geven en ook niet nodig. Bovendien is het wenselijk dat voor de betrokkenen duidelijkheid bestaat met betrekking tot het aantal stemmen waarop de testprocedure gericht is geweest. Bij de beoordeling of de stemmachine aan de in en krachtens de Kieswet gestelde eisen voldoet, wordt daarom als uitgangspunt genomen het aantal stemmen waarvoor de leverancier van de stemmachine goedkeuring verzoekt. Ook voor de keuringsinstelling, die beproeft of de stemmachine aan de in en krachtens de Kieswet gestelde voorwaarden voldoet, is een dergelijke opgave van de leverancier van belang, opdat niet door trial and error hoeft te worden nagegaan hoeveel stemmen met behulp van de stemmachine tegelijkertijd kunnen

worden gehouden. Een en ander is tot uitdrukking gebracht in het gewijzigde artikel 9. Daarbij wordt ervan uitgegaan, dat de leverancier goedkeuring zal vragen voor een aantal stemmen dat zich redelijkerwijs in de praktijk tegelijkertijd kan voordoen, en niet per definitie voor de theoretische maximumcapaciteit van de stemmachine.

Het ontwerp van deze regeling is op 13 juni 2001 gemeld aan de Commissie van de Europese Unie (notificatienummer 2001/0259/NL) ter voldoening aan artikel 8, eerste lid, van richtlijn nr. 98/34/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Gemeenschappen van 22 juni 1998 betreffende een informatieprocedure op het gebied van normen en technische voorschriften en

regels betreffende de diensten van de informatiemaatschappij (PbEG L 204), zoals gewijzigd bij richtlijn nr. 98/48/EG van 20 juli 1998 (PbEG L 217). Tevens heeft melding plaatsgevonden aan het Secretariaat van de Wereld Handelsorganisatie, ter voldoening aan de artikelen 2, negende lid, en 5, zesde lid, van de op 15 april 1994 te Marrakech tot stand gekomen Overeenkomst inzake technische handelsbelemmeringen (Trb. 1994, 235).

*De Minister van Binnenlandse Zaken
en Koninkrijksrelaties,
K.G. de Vries.*

¹ Stcrt. 1997, nr. 134.

² Kamerstukken II 1999/2000, 27 034, nr. 5, blz. 49.

Wijziging modellen Kieswet en Kiesbesluit

7 december 2001/CW01/98616
Directie Constitutionele Zaken en
Wetgeving

De Minister van Binnenlandse Zaken
en Koninkrijksrelaties,
Gelet op artikel J 15, derde lid, van
het Kiesbesluit;

Besluit:

Artikel I

De regeling van de Staatssecretaris
van Binnenlandse Zaken van 23 oktober
1989, nr. CW88/13/U76¹, waarin
de modellen, bedoeld in de Kieswet
en het Kiesbesluit, worden vastge-
steld, wordt gewijzigd als volgt:

Model J 33-1, onderdeel 4, komt te
luiden:

4. Indien de stembus wordt
gebruikt voor meer dan één stemming
tegelijk, worden de kandidatenlijsten
voor de onderscheiden stemmen
op duidelijke wijze in afzonderlijke,
van verschillende steunkleuren voor-
ziene blokken weergegeven. Ieder
blok heeft de vorm van een rechthoekige
vierhoek. Tussen de blokken
wordt een ruimte vrijgehouden met
een breedte of hoogte die overeen
komt met de breedte van ten minste
twee kolommen. In het midden van
deze ruimte wordt over de volle lengte,
onderscheidenlijk breedte, van het
blok een verticale of horizontale
zwarte streep aangebracht met een
dikte van ten minste drie millimeter.
Voorts wordt ofwel boven, ofwel
links van ieder blok van kandidaten-
lijsten duidelijk vermeld voor welke
stemming het blok geldt.

Artikel II

Deze regeling treedt in werking op
het tijdstip waarop het Besluit van
10 september 2001 tot wijziging van
het Kiesbesluit (goedkeuring van
stembusmodellen voor meer dan één
stemming tegelijk) (Stb. 423) in wer-
king treedt.

Deze regeling zal met de toelichting
in de Staatscourant worden geplaatst.

's-Gravenhage, 7 december 2001.
De Minister van Binnenlandse Zaken
en Koninkrijksrelaties,
K.G. de Vries.

¹ Stcr. 1989, 210; laatstelijk gewijzigd bij ministe-
riële regeling van 29 januari 1999 (Stcr. 1999, 28).

Toelichting

De wijziging van model J 33-1 hangt
samen met het besluit van 10 septem-
ber 2001 tot wijziging van het
Kiesbesluit (goedkeuring van stemma-
chines voor meer dan één stemming
tegelijk) (Stb. 423). Model J 33-1,
onderdeel 4 (oud), bevatte voorschrif-
ten over de weergave van kandidaten-
lijsten op het stempaneel van een
stembus, indien deze wordt inge-
zet voor twee stemmen tegelijk. Het
gewijzigde onderdeel 4 van model J
33-1 ziet tevens op de situatie dat de
stembus voor méér dan twee
stemmen tegelijk wordt ingezet.
Overeenkomstig het gewijzigde model
is thans zowel een horizontale als een
verticale scheiding toegestaan tussen
de blokken, waarin de verschillende
stemmen worden weergegeven.
Teneinde de overzichtelijkheid van

het geheel voor de kiezer te waarbor-
gen, dienen de blokken ieder afzon-
derlijk de vorm van een rechthoekige
vierhoek te hebben en bevat het
model voorschriften over het gebruik
van randen en steunkleuren.

Het ontwerp van deze regeling is
op 25 augustus 2001 gemeld aan de
Commissie van de Europese Unie
(notificatienummer 2001/0368/NL) ter
voldoening aan artikel 8, eerste lid,
van richtlijn nr. 98/34/EG van het
Europees Parlement en de Raad van
de Europese Gemeenschappen van
22 juni 1998 betreffende een informa-
tieprocedure op het gebied van nor-
men en technische voorschriften en
regels betreffende de diensten van de
informatiemaatschappij (PbEG
L 204), zoals gewijzigd bij richtlijn nr.
98/48/EG van 20 juli 1998 (PbEG
L 217). Tevens heeft melding plaats-
gevonden aan het Secretariaat van de
Wereld Handelsorganisatie, ter vol-
doening aan de artikelen 2, negende
lid, en 5, zesde lid, van de op 15 april
1994 te Marrakech tot stand geko-
men Overeenkomst inzake technische
handelsbelemmeringen (Trb. 1994,
235).

De Minister van Binnenlandse Zaken
en Koninkrijksrelaties,
K.G. de Vries.